

Załącznik do  
Uchwały Nr XXVIII/163/21  
Rady Gminy Rozogi  
z dnia 26 lutego 2021 r.



**STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH  
GMINY ROZOZI NA LATA 2021-2027**

**ROZOZI 2021**

## Spis treści

Wstęp.....	3
1. Kontekst prawny, strategiczny i programowy wdrażania Strategii.....	4
1.1. Najważniejsze akty prawne.....	4
1.2. Uwarunkowania strategiczne i programowe.....	5
2. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy.....	10
2.1. Ogólne informacje.....	10
2.2. Tendencje demograficzne.....	10
2.3. Lokalna gospodarka.....	13
2.4. Aktywność mieszkańców.....	16
2.5. Dostępność usług publicznych.....	17
2.5.1. Infrastruktura komunalna i mieszkaniowa.....	17
2.5.2. Edukacja, kultura i sport.....	18
2.5.3. Opieka zdrowotna.....	19
2.5.4. Bezpieczeństwo publiczne.....	19
2.5.5. System pomocy i wsparcia.....	20
3. Wyzwania lokalnej polityki społecznej.....	22
3.1. Wykluczenie społeczne w świetle danych ośrodka pomocy społecznej.....	22
3.2. Ubóstwo, bezrobocie i bierność zawodowa.....	24
3.3. Problemy osób starszych, chorujących i niepełnosprawnych.....	26
3.4. Trudności w funkcjonowaniu rodzin.....	27
3.5. Dysfunkcje społeczne.....	28
4. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią.....	30
5. Cele i kierunki działań na lata 2021-2027.....	32
Priorytet I. Przeciwdziałanie oraz minimalizowanie bezrobocia, ubóstwa oraz problemów mieszkaniowych.....	33
Priorytet II. Wspieranie prawidłowego funkcjonowania rodzin oraz wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży.....	35
Priorytet III. Aktywizacja i integracja osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących. .	37
Priorytet IV. Kreowanie warunków do rozwoju aktywnej, świadomej i wolnej od dysfunkcji społeczności.....	39
6. Zarządzanie realizacją strategii.....	41
6.1. Koordynacja wdrażania Strategii.....	41
6.2. Monitoring.....	42
6.3. Ramy finansowe strategii.....	43

## Wstęp

Strategia rozwiązywania problemów społecznych stanowi wyraz lokalnej polityki społecznej. W szerokim znaczeniu jest to działalność zmierzająca do poprawiania standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej, a nie tylko osób i grup zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym ze względu na bariery i trudności życiowe oraz ograniczone możliwości i utrudniony dostęp do usług społecznych. Tak rozumiana polityka społeczna obejmuje zagadnienia z dziedziny zatrudnienia, edukacji, kultury, wypoczynku, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia potrzeb materialnych i mieszkaniowych. Jej odzwierciedlenie stanowi *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Rozogi na lata 2021-2027*, która, choć umiejscowiona ściśle w zadaniach i kompetencjach samorządu gminy, odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania społeczności lokalnej.

*Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Rozogi na lata 2021-2027* powstała w wyniku przeprowadzonej aktualizacji strategii, która obowiązywała w latach 2016-2020. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej wskazała na aktualność założeń poprzedniego dokumentu, w tym przede wszystkim określonych w niej wyzwań i celów strategicznych. Aby zachować ciągłość realizowanej polityki społecznej, na podstawie przeprowadzonej diagnozy, określonej prognozy zmian w zakresie objętym Strategią oraz aktualnych uwarunkowań prawnych i programowych, dokonano rewizji zaplanowanych działań, źródeł ich finansowania, harmonogramu oraz założeń i wskaźników monitoringu. W ten sposób powstał dokument adekwatny do aktualnych uwarunkowań, a jednocześnie służący realizacji wizji i celów, realizowanych od 2016 roku.

Dokument składa się z dwóch zasadniczych części: prospektywnej diagnozy sytuacji społecznej gminy oraz założeń programowych (wdrożeńowych). Pierwszy z wymienionych elementów zawiera ogólną charakterystykę gminy, analizę wybranych czynników determinujących jakość życia mieszkańców oraz dominujących problemów społecznych. Zwieńczeniem stanowi prognoza zmian w zakresie objętym Strategią. Część diagnostyczna została opracowana w oparciu o dane, których najbogatsze źródło stanowił Główny Urząd Statystyczny, w szczególności Bank Danych Lokalnych. Wykorzystano również sprawozdania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rozogach, Raporty o stanie gminy Rozogi, sprawozdania z realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz sprawozdania z działalności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, a także informacje ze stron internetowych i innych dostępnych źródeł.

Druga część strategii formułuje wizję projektowanych zmian, cele lokalnej polityki społecznej na lata 2021-2027 oraz katalog niezbędnych kierunków działań, następnie zaś wskazówki, jak skutecznie zarządzać realizacją strategii. Założenia wdrożeniowe odwołują się do współczesnych zasad i trendów w europejskiej polityce społecznej, stanowiących odpowiedź na zmiany cywilizacyjne i kulturowe.

## 1. Kontekst prawny, strategiczny i programowy wdrażania Strategii

### 1.1. Najważniejsze akty prawne

Podstawą ustroju Polski jest ustawa zasadnicza, czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. W preambule Konstytucji zostały określone fundamentalne wartości, które decydują o harmonijnym funkcjonowaniu bytu państwowego: poszanowanie wolności i sprawiedliwości, współdziałanie władz, dialog społeczny oraz zasada pomocniczości (subsydiarności) umacniająca uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Ponadto rozdział pierwszy Konstytucji RP wprowadza szereg zasad ustrojowych, wśród których należy wskazać w szczególności „demokratyczne państwo prawne, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 2 i 7 Konstytucji).

Kluczowym aktem prawnym o znaczeniu ustrojowym dla samorządu gminy jest *Ustawa z dnia 8 czerwca 1990 r. o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 713 ze zmianami). W oparciu o nią gminy działają po to, aby zaspokajać zbiorowe potrzeby zamieszkującej ich teren ludności. Posiadają kompetencje do realizacji zadań publicznych o charakterze lokalnym, natomiast do ich zadań należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty m.in. w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny, edukacji publicznej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa publicznego i kultury.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych opracowywana jest na podstawie *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1876 ze zmianami). W świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 tejże ustawy, jest to zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. W jego ramach należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są to:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej,
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią,
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić następujące:

- ✓ *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 713 ze zmianami);
- ✓ *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 821 ze zmianami);
- ✓ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 218 ze zmianami);
- ✓ *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (t.j. Dz.U. 2019 poz. 2277 ze zmianami);
- ✓ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 2050);
- ✓ *Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 685);

- ✓ *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1057 ze zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (t.j. Dz. U. 2020 poz. 176);*
- ✓ *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 2085 z e zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1409 ze zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 426 ze zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 111 ze zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2133 ze zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz. U. 2020 poz. 808 ze zmianami);*
- ✓ *Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2407 ze zmianami).*
- ✓ *Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1329).*
- ✓ *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1297).*
- ✓ *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1398 ze zmianami).*
- ✓ *Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 266 ze zmianami).*
- ✓ *Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1348 ze zm.).*

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

## **1.2. Uwarunkowania strategiczne i programowe**

Uwarunkowania strategiczne i programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, europejskiego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. Stanowią one kierunkowe wytyczne dla działań jednostek samorządu terytorialnego, zapewniając spójność działań i realizację nadrzędnych celów polityki poszczególnych szczebli, od których zależy przede wszystkim celowość i efektywność działań, a także możliwość pozyskiwania publicznych pieniędzy na ich realizację.

Na szczeblu międzynarodowym należy zwrócić uwagę w szczególności na Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, przyjętą w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom

możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Wiodącą siłą, która doprowadziła do przyjęcia Agendy 2030 była Unia Europejska. Obecnie na jej szczeblu trwa debata nad strategią działań w kierunku zrównoważonej Europy. Europa 2030 będzie stanowić odpowiedź na pilne wyzwania stanowiące zagrożenie dla społeczeństwa, dobrobytu gospodarczego i środowiska naturalnego. Nowa forma trwałego rozwoju gospodarczego ma opierać się na gospodarce obiegu zamkniętego, zrównoważonej produkcji żywności „od pola do stołu”, stosowaniu odnawialnych źródeł energii oraz zagwarantowaniu przemiany sprawiedliwej ze społecznego punktu widzenia – priorytetem muszą pozostać inwestycje społeczne w obszarach edukacji, opieki zdrowotnej i długoterminowej, włączenia społecznego, praw mniejszości, równouprawnienia płci i rozwoju obszarów wiejskich. Działania te są nieodzowne, by wyeliminować ubóstwo, a także zapewnić następnym pokoleniom bezpieczne i zdrowe życie.

Na szczeblu krajowym istotne znaczenie ma *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Główny cel tego dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jego osiągnięcie będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. W 2017 roku Rada Ministrów przyjęła także *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* stanowiącą aktualizację *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, tj. rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jej główny cel stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Jest on realizowany poprzez cele szczegółowe, takie jak:

- I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna);
- II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie);
- III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE).

Należy również zwrócić uwagę *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (KPRES)*. Jego cel główny brzmi „Do roku 2023 podmioty

ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”. Będzie on realizowany poprzez cele szczegółowe:

- 1) Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- 2) Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 3) Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- 4) Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

W świetle KPRES uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą cechy podmiotów działających w sektorze, takie jak zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; koncentracja na potrzebach społeczności lokalnych oraz bazowanie na ich zasobach; działania na rzecz dobra wspólnego przez m.in. realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego; a także samodzielność, samopomoc i samowystarczalność. Aspekty te są ważne i w związku z tym niejednokrotnie przywoływane również w strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Istotna jest także implementacja na szczeblu gminnym rozwiązań przewidywanych w ramach *Programu rządowego Dostępność Plus 2018-2025*, ustanowionego Uchwałą nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 r. Jego główny cel stanowi poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia takich jak architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi. Dostępność dotyczy w szczególności osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się; osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszających, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobami, kobiet w ciąży, osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego) oraz osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci).

W obszarze polityki senioralnej na uwagę zasługuje *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność*, przyjęta Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnymi i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa. Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze). Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych to w szczególności

ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

Rok 2020 jest ostatnim rokiem obowiązywania takich dokumentów jak *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego* (w skrócie: SRKL) oraz, będący jej dokumentem realizacyjnym, *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Nowy wymiar aktywnej integracji* (KPPUiWS). Założenia tych dokumentów są jednak nadal aktualne, dlatego warto je przywołać.

Głównym celem SRKL jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób w taki sposób, by mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia. Wyznaczono również pięć celów szczegółowych, takich jak:

- wzrost zatrudnienia;
- wydłużenie aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych;
- poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- poprawa zdrowia obywateli oraz podniesienie efektywności opieki zdrowotnej;
- podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

Działania zaplanowane w KPPUiWS mają służyć trwałemu zmniejszeniu liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o 1,5 mln oraz wzrostowi spójności społecznej. Z punktu widzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych, istotne znaczenie mają priorytetowe kierunki działań, takie jak przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, zapewnienie spójności działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych na rzecz dzieci i młodzieży, aktywna integracja w społeczności lokalnej, bezpieczeństwo i aktywność osób starszych, zapobieganie niepewności mieszkaniowej i przeciwdziałanie bezdomności oraz zarządzanie i zmiany strukturalne systemu integracji społecznej.

Na szczeblu wojewódzkim głównym dokumentem strategicznym jest *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*, przyjęta w dniu 18 lutego 2020 roku do realizacji przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność, kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych);
- rozwój „banków inicjatyw” oraz platform wymiany dobrych praktyk wspierających integrację społeczną;
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;



- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

W województwie warmińsko-mazurskim rok 2020 stanowi końcowy rok obowiązywania kluczowych dokumentów, określających cele i zadania samorządów, instytucji pomocy społecznej, służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Z tego względu, niecelowe byłoby omawianie wojewódzkiej strategii polityki społecznej czy programów w zakresie wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych, rozwoju ekonomii społecznej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Do 2022 roku obowiązuje natomiast *Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2018-2022*.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać założenia głównych dokumentów strategicznych powiatu i gminy w zakresie polityki społecznej. Do 2021 roku obowiązuje *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Szczycieńskim*. Jej cel główny to „Stworzenie systemu wsparcia i rozwoju przeciwdziałającego wykluczeniu społecznemu mieszkańców oraz wspierającego wszechstronny rozwój Powiatu Szczycieńskiego”. Cele strategiczne natomiast to:

1. Wsparcie rodziny oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem i rodziną.
2. Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich rodzin, w tym niepełnosprawnych oraz starszych.
3. Promowanie właściwych postaw społecznych, ważnych dla przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie, przestępczości i uzależnieniom.
4. Aktywizacja i integracja środowisk lokalnych.

Kluczowym dokumentem strategicznym na szczeblu lokalnym jest Strategia rozwoju Gminy Rozogi 2016-2026 (SRG), której główny cel zakłada rozwój społeczno-gospodarczy poprzez wzrost poziomu kapitału społecznego i kapitału ludzkiego; rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności oraz wsparcie rolnictwa; rozwój turystyki na terenie Gminy Rozogi; rozwój edukacji, kultury i sportu oraz wzrost integracji. Ponieważ strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna wpisywać się w strategię rozwoju gminy, szczególnego znaczenia nabierają kierunki działań związanych z szeroko rozumianą sferą społeczną.

SRG zakłada m.in. tworzenie Lokalnych Grup Aktywności Społecznej we wszystkich sołectwach, pobudzenie aktywności mieszkańców do wspólnych działań społecznych, organizację imprez i wydarzeń o znaczeniu ponadlokalnym, wsparcie rozgrywek sportowych, ciągle zajęcia warsztatowe, wykorzystanie świetlic wiejskich, a także działania zwiększające integrację komunikacyjną służącą poprawie dostępności do ośrodków kultury i usług społecznych oraz administracji samorządowej.

## **2. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy**

### **2.1. Ogólne informacje**

Gmina Rozogi jest gminą wiejską położoną w południowo-wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie szczycieńskim. Sąsiaduje z gminami: Wielbark, Szczytno (gm. wiejska), Świętajno, Ruciane-Nida, Pisz oraz dwoma gminami z województwa mazowieckiego: Myszyniec i Łyse.

Obszar gminy obejmuje znaczną część zlewni rzek Jerutki i Rozogi, a także wspaniałe lasy o nieskazitelnie czystym powietrzu z dominującym najlepszej jakości gatunkiem sosny mazurskiej. Lasy i grunty leśne zajmują 40% ogólnej powierzchni gminy. Na jej terenie występują w dużej ilości dzikie zwierzęta, zaś flora łąkowa i leśna stwarza korzystne warunki dla życia gatunków zwierząt, które rzadko można spotkać w innych rejonach kraju. Na terenie gminy Rozogi znajdują się obszary cenne przyrodniczo, objęte ochroną prawną wynikającą z ustawy o ochronie przyrody. Są to: dwa obszary sieci Natura 2000 (Ostoja Piska, Puszcza Piska) oraz 13 pomników przyrody, w tym 1 grupa drzew oraz 12 pojedynczych tworów przyrody żywej (drzew).

Pierwsze wzmianki o osadach na terenie gminy pochodzą z połowy XVI wieku. Wieś Rozogi powstała w 1645 roku, potem w ramach intensywnej akcji osadniczej w południowo-wschodniej części powiatu powstały kolejne wsie, m.in.: Wilamowo, Klon, Faryny i Dąbrowy. Osadnikami byli chłopi z sąsiednich terenów osadnictwa krzyżackiego i Warmii, mieszkańcy Puszczy Zielonej (Kurpie) i chłopi z Mazowsza. Przez stulecia obszar obecnej gminy Rozogi znajdował się w granicach państwa pruskiego, zaś przynależność do Polski uzyskał dopiero w 1945 roku – po II wojnie światowej. Obecna sytuacja gminy to rezultat aktywności kolejnych pokoleń mieszkańców oraz władz, nierozzerwalnie związanej z powojenną historią Polski oraz świata. Wydaje się, iż szczególne znaczenie dla obecnego kształtu rzeczywistości społecznej, politycznej i gospodarczej mają dwa wydarzenia: transformacja ustrojowa kraju z przełomu lat 80. i 90. XX wieku oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Jednak dziedzictwo przeszłości jest nadal obecne w różnych dziedzinach życia. Najbardziej chyba namacalny jego przejaw stanowią zabytki – na terenie gminy obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych znajdują się w czterech miejscowościach: Rozogi, Łuka, Klon i Faryny. Są to kościoły, cmentarze oraz chaty drewniane.

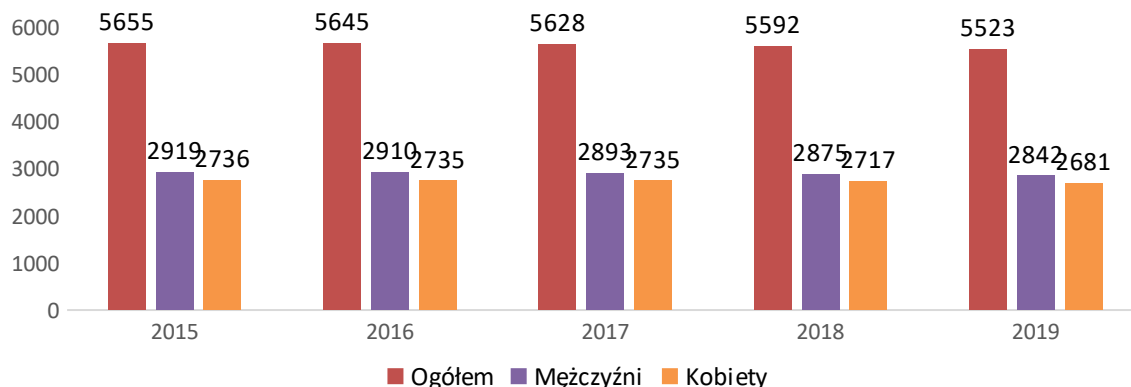
Gmina Rozogi zajmuje powierzchnię 224 km<sup>2</sup>. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 25 osób na 1 km<sup>2</sup> i jest niższa od wartości w powiecie szczycieńskim oraz w województwie, gdzie wynosi odpowiednio 36 i 59 osób na km<sup>2</sup>. Teren gminy jest podzielony na 16 sołectw, w których znajduje się 25 zamieszkałych miejscowości. Największe z nich to: Rozogi, zamieszkiwane w grudniu 2019 roku przez 1 463 osoby oraz Dąbrowy liczące 1 260 mieszkańców. Poza tymi dwiema miejscowościami, jeszcze tylko trzy zamieszkiwane są przez więcej niż 300 osób. Są to wsie Klon (434 osoby), Wilamowo (346) oraz Faryny (314). W trzynastu miejscowościach liczba mieszkańców nie przekracza 150 osób.

### **2.2. Tendencje demograficzne**

Liczba mieszkańców gminy Rozogi w ostatnich latach wykazuje jednoznaczną tendencję malejącą. W świetle danych GUS, w 2019 roku na jej obszarze faktycznie zamieszkiwały 5 523 osoby, czyli o 132 osoby (o 2,3%) mniej niż w 2015 roku i o 69 osób (o 1,2%) mniej niż w 2018 roku. Jest to tendencja charakterystyczna obecnie dla gmin wiejskich, która polega na wyludnianiu się i przeprowadzce na obszary miejskie lub do gmin wiejskich sąsiadujących

bezpośrednio z miastami. Jest to widoczne także w przypadku gminy Rozogi, chociaż dynamika spadku liczby mieszkańców jest dość umiarkowana.

**Wykres 1. Zmiany liczby ludności gminy Rozogi w latach 2015-2019**



Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Na spadek liczby ludności gminy Rozogi wpływa przede wszystkim skala migracji gminnych na pobyt stały. W latach 2015-2019 saldo migracji wykazywało wartości ujemne, co oznacza, że corocznie więcej osób wymeldowywało się z obszaru gminy niż się do niej sprowadzało. W 2019 roku wskaźnik ten wyniósł -53, przy czym 42 osoby zameldowały się na pobyt stały w gminie, a 95 wymeldowało się z niej. W 2018 roku saldo migracji kształtowało się na poziomie -39, a w 2017 roku wyniosło -24 osoby. Warto tu dodać, że saldo migracji ogólnie dla powiatu szczycieńskiego również przyjmuje wartości ujemne i w 2019 roku wynosiło -256 osób.

**Tabela 1. Wybrane dane dotyczące ruchu naturalnego i migracji ludności gminy Rozogi w latach 2015-2019**

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
Zameldowania	bd	45	40	42	42
Wymeldowania	bd	87	64	81	95
Saldo migracji	bd	-42	-24	-39	-53
Urodzenia żywe	49	69	58	54	48
Zgony	53	45	55	57	59
Przyrost naturalny	-4	24	3	-3	-11

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

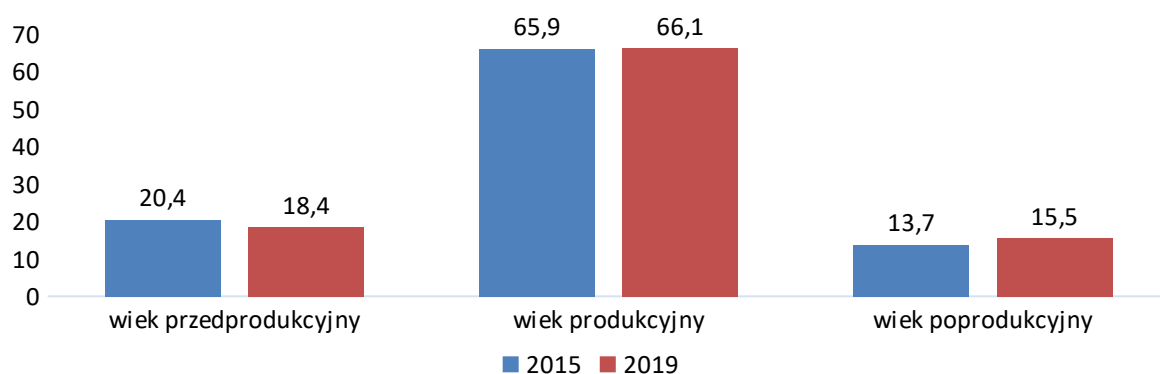
Mniejszy wpływ na zmiany liczby ludności ma przyrost naturalny odnotowywany w gminie. W analizowanym okresie zasadniczo przyjmował wartość ujemną, jednak o wartościach niewiele poniżej zera, bądź dodatnią o niewysokich wartościach. W 2019 roku przyrost kształtował się na poziomie -11, przy czym odnotowano 59 zgonów i 48 urodzeń żywych. W 2018 wynosił on -3, natomiast w dwóch wcześniejszych latach był dodatni, sięgając nawet w 2016 roku wartości 24 osób. Sposób kształtowania się wartości tego wskaźnika nie wpłynął jednak znacząco na spadkową tendencję liczby mieszkańców gminy.

W strukturze mieszkańców gminy Rozogi przeważają mężczyźni, którzy w 2019 roku w liczbie 2 842 stanowili w niej 51,5%. W nieznacznie większym stopniu dotyczył ich jednak odnotowywany spadek liczby ludności. W 2019 roku w gminie zamieszkiwało o 77 mężczyzn (o 2,6%) mniej niż w 2015 roku, podczas gdy liczba kobiet zmniejszyła się o 55 (o 2,0%).

W 2019 roku współczynnik feminizacji wyniósł w gminie 94, co oznacza, że tyle kobiet przypadało na 100 mężczyzn mieszkających na jej terenie.

Zmiany struktury wiekowej mieszkańców gminy Rozogi w ostatnich latach wskazują na postępujące zjawisko *starzenia się społeczeństwa*. Nie jest ono widoczne jedynie na poziomie gminy, stanowi raczej część procesu, któremu podlegają społeczeństwa w całym kraju oraz państwach Europy Zachodniej. Wynika przede wszystkim z wydłużania się okresu trwania życia ludzkiego, postępu medycyny oraz innych czynników, które wpływają na to, że jakość naszego życia jest coraz wyższa. Analiza ludności według ekonomicznych grup wieku<sup>1</sup> wskazuje na to, że w 2019 roku 15,5% mieszkańców gminy Rozogi było w wieku poprodukcyjnym; 18,4% w wieku przedprodukcyjnym, a 66,1% w produkcyjnym okresie życia. W porównaniu do 2015 roku odsetek mieszkańców w najstarszych grupach wiekowych wzrósł o 1,8 punktu; natomiast udział procentowy osób w przedprodukcyjnym i produkcyjnym okresie życia zmniejszył się odpowiednio o 2,0 i 0,2 punktu procentowego.

**Wykres 2. Mieszkańcy gminy Rozogi według ekonomicznych grup wieku w 2015 i 2019 roku**



Ź

RÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Mieszkańcy w najstarszych przedziałach wiekowych to przede wszystkim kobiety, które w grupie osób mających 70 i więcej lat stanowiły 65,0%, a w grupie osób w wieku 85 lat i wzwyż aż 73,0%. Jest to związane przede wszystkim z tym, że średnia długość ich życia jest większa niż w przypadku mężczyzn. W województwie warmińsko-mazurskim dla mężczyzn, którzy są obecnie w wieku 60 lat przeciętne dalsze trwanie życia, czyli średnia liczba lat do przeżycia przy założeniu średniej umieralności z okresu analizy, wynosi 18,3 lat, natomiast dla kobiet 24,1 lat. W odniesieniu do mieszkańców mających 65 lat dane te wynoszą odpowiednio 15,1 i 20 lat.

1 Ekonomiczne grupy wieku to: wiek przedprodukcyjny (dzieci i młodzież do 17 roku życia), wiek produkcyjny (mężczyźni 18-64 lata i kobiety 18-59 lat) oraz wiek poprodukcyjny (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż).

Powyższe dane wskazują na stopniowe zwiększanie się udziału w strukturze społecznej osób w wieku emerytalnym, jednak skala tego zjawiska nie jest obecnie bardzo poważna. Szczególnie jeśli dane dla gminy porównane zostaną z danymi w skali powiatu czy województwa. Okazuje się bowiem, że w 2019 roku 19,3% mieszkańców powiatu szczycieńskiego było już w poprodukcyjnym okresie życia, natomiast w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego odsetek tych osób sięgał już 20,5%.

Zjawisko *starzenia się* społeczeństwa i umiarkowanej skali tego zjawiska potwierdzają wartości wskaźników obciążenia demograficznego ludności gminy Rozogi w 2019 roku i ich porównanie do roku 2015. Otóż, w 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie przypadało 23,5 osób w wieku poprodukcyjnym i 51,4 osób w wieku nieprodukcyjnym, czyli odpowiednio o 2,7 punktu więcej i o 0,5 punktu mniej niż w 2015 roku. Na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym były natomiast 84,3 osoby w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost wskaźnika o 17,1 punktu. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2019 roku wyniósł 17,9, natomiast wskaźnik starości, definiowany jako odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, ukształtował się na poziomie 12,7 punktu. W porównaniu do 2015 roku wskaźniki te wzrosły odpowiednio o 1,6 i 1 punkt.

**Tabela 2. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności gminy Rozogi w latach 2015 i 2019**

<b>Wyszczególnienie</b>	<b>2015</b>	<b>2019</b>
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	51,9	51,4
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	67,2	84,3
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	20,8	23,5
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	16,3	17,9
Wskaźnik starości (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej)	11,7	12,7

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Wartości wskaźników obciążenia demograficznego w gminie kształtują się na niższych poziomach niż w powiecie czy województwie. Dla przykładu, w 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w powiecie przypadało 31,0 osób w poprodukcyjnym okresie życia, a w województwie było to 33,5 osób. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej sięgnął tam odpowiednio 15,5% i 16,6%. Porównanie to pozwala twierdzić, że proces starzenia się społeczeństwa gminy Rozogi przebiega w sposób umiarkowany i dzięki temu będzie można go jeszcze odwrócić, m.in. poprzez napływ mieszkańców w młodszych grupach wiekowych.

### **2.3. Lokalna gospodarka**

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Gospodarka gminy Rozogi zdominowana jest przez rolnictwo indywidualne. Użytki rolne stanowią 56% jej powierzchni. W produkcji zwierzęcej przeważa chów bydła mlecznego i opasowego, natomiast wśród upraw dominuje kukurydza na kiszonkę, a w dalszej kolejności żyto, mieszanki zbożowe, przennyto, jęczmień jary i pszenica jara. Ziemniaki uprawiane są na powierzchni 105 ha, pozostałe zasiewy zajmują 602 ha.

W 2019 roku na terenie gminy funkcjonowało 1 225 gospodarstw rolnych, przy czym największy odsetek, sięgający 38,4%, stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 4,99 ha. W dalszej kolejności nieco ponad jedna piąta (21,5%) to gospodarstwa o powierzchni od 5 do 9,99 ha; a prawie jedną czwartą stanowią gospodarstwa zajmujące od 10 do 19,99 ha. Niewiele jest tu większych gospodarstw – mające powierzchnię od 50 ha wzwyż to jedynie 0,8% wszystkich gospodarstw w gminie.

**Tabela 3. Gospodarstwa rolne z terenu gminy Rozogi według powierzchni w 2019 roku**

<b>Powierzchnia gospodarstwa</b>	<b>Liczba</b>	<b>%</b>
1 – 1,99 ha	179	14,6
2 – 4,99 ha	291	23,8
5 – 9,99 ha	264	21,5
10 – 14,99 ha	160	13,1
15 – 19,99 ha	141	11,5
20 – 49,99 ha	180	14,7
50 – 99,99 ha	10	0,8
Razem	1 225	100,0

Źródło: Raport o stanie gminy Rozogi. Podsumowanie działalności Wójta Gminy Rozogi w roku 2019.

Na obszarze gminy Rozogi w 2019 roku zarejestrowanych było 287 podmiotów gospodarki narodowej, co oznacza, że w porównaniu do 2017 roku liczba ta wzrosła o 32, czyli o 12,5%. Zdecydowana większość podmiotów funkcjonuje w sektorze prywatnym – w 2019 roku stanowiły one 93,0% ogółu. Biorąc natomiast pod uwagę wielkość podmiotów, to okazuje się, że aż 273 podmioty (95,1%) zatrudniały w analizowanym okresie nie więcej niż 9 pracowników, w 13 podmiotach (4,5%) zatrudnionych było od 10 do 49 pracowników, a 1 podmiot (0,3%) mieścił się w klasie wielkości od 50 do 249 osób. Warto również wskazać, że aż 80,1% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w gminie w 2019 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Nasycenie podmiotami gospodarczymi gminy Rozogi można scharakteryzować jako dość niskie. Na każdy 1000 mieszkańców w 2019 roku przypadały tu 52 podmioty gospodarki narodowej, podczas gdy w powiecie szczycieńskim wskaźnik ten kształtował się na poziomie 80 podmiotów, a w województwie warmińsko-mazurskim sięgał 93. Na każdy 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie przypadało 78,7 podmiotów. W powiecie szczycieńskim wskaźnik ten wynosił 128,5, a w województwie 151,4.

**Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w gminie Rozogiw latach 2017-2019**

<b>Wyszczególnienie</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	255	261	287
- 0-9 pracowników	242	247	273
- 10-49 pracowników	12	13	13
- 50-249 pracowników	1	1	1

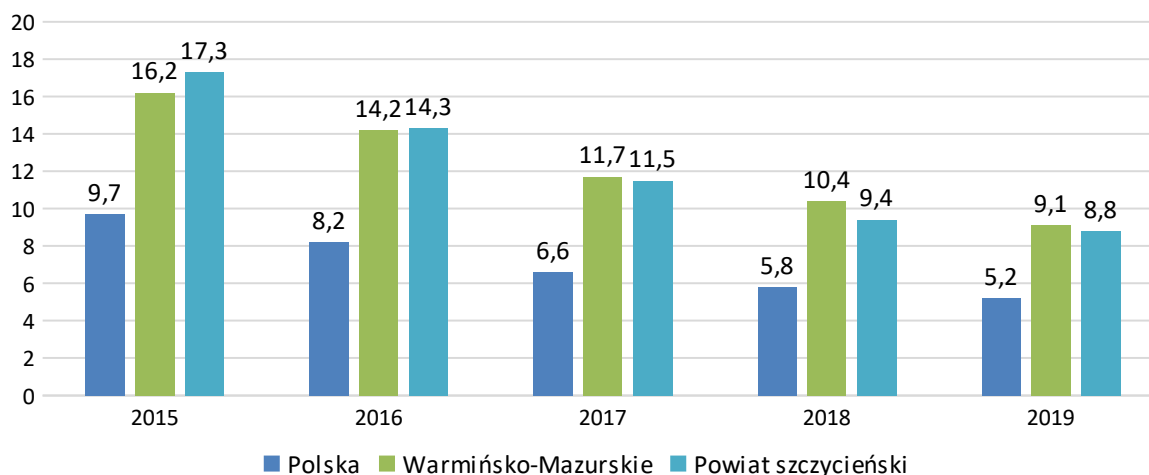
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	198	205	230
Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	45	47	52
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	68,8	70,4	78,7
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	35	37	42
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	5,34	5,53	6,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Największa część podmiotów gospodarki narodowej w gminie Rozogi w 2019 roku funkcjonowała w sekcji F *Budownictwo* – 60 podmiotów (20,9%) oraz sekcji G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle* – 51 podmiotów (17,8%). W dalszej kolejności należy wskazać sekcję A *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* – 31 podmiotów (10,8%), sekcję C *Przetwórstwo przemysłowe* – 30 podmiotów (10,5%) oraz sekcje S i T *Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby* – 26 podmiotów (9,1%).

O sytuacji społeczno-ekonomicznej świadczy także wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na to, że stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, zaprezentowane dane dotyczą całego powiatu szczycieńskiego. Analiza lat 2015-2019 wskazuje, że powiat szczycieński charakteryzował się większą dynamiką spadku stopy bezrobocia. Zmniejszanie się skali bezrobocia rejestrowanego było w tym czasie charakterystyczne dla całego kraju, przy czym zaobserwowano tendencję, zgodnie z którą bezrobocie spadało w większym stopniu na obszarach, które były nim bardziej dotknięte i wykazywały wyższe jego wartości.

**Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2015-2019**



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2019 roku stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim wyniosła 8,8%, podczas gdy w województwie 9,1%. Najniższe wartości wykazywała dla całego kraju, gdzie ukształtowała się na poziomie 5,2%. Warto jednak zauważyć, że dynamika spadku tego wskaźnika była w analizowanym okresie najwyższa w powiecie szczycieńskim, gdzie stopa bezrobocia zmniejszyła się aż o 8,5 punktu, podczas gdy w województwie o 7,1, a w kraju o 4,5 punktu. Zmniejszył się również w tym czasie odsetek bezrobotnych z terenu gminy zarejestrowanych w

liczbie ludności w wieku produkcyjnym – z 8,9 w 2015 roku do 4,5 w 2019 roku. Dla porównania, wskaźnik ten w powiecie szczycieńskim wynosił w 2019 roku również 4,5 i zmniejszył się o 4,5 punktu, natomiast w województwie jego wartość wynosiła 5,2, a odnotowany spadek – 3,9 punktu. Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

#### **2.4. Aktywność mieszkańców**

Zaangażowanie społeczne może przyjmować różnorodne formy – od pomocy sąsiedzkiej i dbałości o czystość najbliższego otoczenia, poprzez działalność w grupach nieformalnych, wolontariat, udział w wyborach i referendach, aż po aktywność w kreowaniu lokalnych polityk publicznych, wyrażającą się np. w inicjowaniu i udziale w konsultacjach społecznych. Szczególnym wyrazem aktywności mieszkańców jest działalność organizacji pozarządowych. W świetle danych Krajowego Rejestru Sądowego swoją siedzibę na terenie gminy Rozogi ma 12 podmiotów<sup>2</sup>:

- 1) Ochotnicza Straż Pożarna w Dąbrowach,
- 2) Ochotnicza Straż Pożarna w Klonie,
- 3) Ochotnicza Straż Pożarna w Rozogach,
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Farynach,
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Wilamowie,
- 6) Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Klon i Okolic,
- 7) Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gminy Rozogi,
- 8) Stowarzyszenie „Nasze Jutro”,
- 9) Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Pracowników Gminnej Spółdzielni w Rozogach,
- 10) Stowarzyszenie „Zielona Alternatywa”,
- 11) „Kurpiowskie Pogranicze”,
- 12) Stowarzyszenie Kulturalne „Razem Możemy Więcej”.

W rejestrze stowarzyszeń zwykłych figuruje ponadto Stowarzyszenie „Aktywni Razem”, natomiast w rejestrze uczniowskich klubów sportowych UKS SP „Klon Indiaci” w Klonie oraz UKS SP Rozogi. Wskazane organizacje reprezentują różne obszary życia społecznego, w tym m.in. bezpieczeństwo publiczne, rozwój lokalny i aktywizację społeczności oraz sport. Warto

<sup>2</sup> <https://ems.ms.gov.pl/krs/wyszukiwaniepodmiotu?t:lb=t> stan na 19 listopada 2020 r.



jednak wskazać, że siedziba organizacji nie warunkuje jej działalności na rzecz mieszkańców gminy. Część organizacji wymienionych na powyższej liście może działać na innym obszarze, jak również są organizacje mające siedzibę poza gminą, jednak podejmują z nią aktywną współpracę.

Współpraca gminy Rozogi z organizacjami pozarządowymi odbywa się na podstawie rocznych programów współpracy. W latach 2018-2019 roku na realizację zadań publicznych przez organizacje corocznie przeznaczano kwotę 20.000 zł. W 2018 roku przekazano organizacjom dotacje w łącznej wysokości 13.906 zł na realizację 6 zadań publicznych. Wśród nich były

Uczniowski Klub Sportowy „SP Klon Indiacca”, Stowarzyszenie „Nasze Jutro”, Fundacja na Rzecz Wspierania Rozwoju Kreatywności Dzieci, Młodzieży i Dorosłych Kreolia – Kraina Kreatywności, Stowarzyszenie „Zielona Alternatywa” oraz „Uczniowski Klub Sportowy SP Rozogi”. W 2019 roku przekazano dotacje na łączną kwotę 11.000 zł trzem organizacjom: Stowarzyszeniu „Nasze Jutro”, Fundacji na Rzecz Wspierania Rozwoju Kreatywności Dzieci, Młodzieży i Dorosłych Kreolia – Kraina Kreatywności oraz Stowarzyszeniu „Zielona Alternatywa”. Realizowane przez wspomniane organizacje zadania obejmowały działania na rzecz rozwoju kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury, podtrzymywania i upowszechniania tradycji; wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, a także na rzecz integracji społeczności lokalnej.

## 2.5. Dostępność usług publicznych

Usługi publiczne stanowią formę świadczeń o charakterze niematerialnym, służących zaspokajaniu potrzeb osób, rodzin i szerszych zbiorowości. Ich jakość i dostępność wpływa na dobrostan całego społeczeństwa. Mają zasadniczo charakter nierynkowy i powszechny, tzn. są finansowane lub współfinansowane ze środków publicznych oraz dotyczą dóbr, z których mogą korzystać wszyscy obywatele (czasami po spełnieniu określonych wymogów). Do usług publicznych należy zaliczyć usługi świadczone przez gminę oraz usługi wykonywane na rzecz jej mieszkańców przez inne podmioty, w tym w szczególności usługi komunalne, mieszkaniowe, edukacyjne, socjalne, kulturalne, zdrowotne oraz z zakresu bezpieczeństwa publicznego.

### 2.5.1. Infrastruktura komunalna i mieszkaniowa

Warunki, w jakich ludzie mieszkają, mogą stanowić nie tylko wyznacznik ich statusu społecznego i materialnego, ale także jeden z głównych czynników decydujących o jakości ich życia. Zasoby mieszkaniowe gminy Rozogi ulegają raczej niewielkim zmianom. W latach 2017-2019 liczba mieszkań wzrosła tu o 22, tj. o 1,5%, a liczba budynków mieszkalnych zwiększyła się o 44, czyli o 3,3%. W analizowanym okresie w gminie oddano do użytku łącznie 35 mieszkań, przy czym były to mieszkania w budownictwie indywidualnym. Wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców gminy Rozogi wzrósł w tym czasie o 8,9 do poziomu 266 mieszkań.

**Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkań w gminie Rozogi w latach 2017-2019**

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Mieszkania oddane do użytkowania	13	14	8
- indywidualne	13	14	8
Budynki mieszkalne w gminie	1 322	1 332	1 366
Mieszkania	1 447	1 461	1 469
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	81,2	81,8	82,1

(m <sup>2</sup> )			
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	20,9	21,4	21,8
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,89	3,83	3,76
Mieszkania na 1000 mieszkańców	257,1	261,3	266,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warto zauważyć, że warunki mieszkaniowe w gminie Rozogi ulegają systematycznej poprawie. Zarówno przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, jak i powierzchnia przypadająca na jedną osobę w latach 2017-2019 wzrosły o 0,9 m<sup>2</sup>. Średnia liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie to 3,76, co oznacza spadek o 0,13 w porównaniu do 2017 roku.

Jednym z zadań samorządu lokalnego, a więc w tym przypadku gminy, jest zapewnienie odpowiednich warunków mieszkaniowych najuboższej ludności, wykluczonej z dostępu do mieszkań lub żyjącej w bardzo trudnych warunkach. W zasobach komunalnych gminy Rozogi w 2019 roku znajdowało się 26 mieszkań, co oznacza spadek ich liczby o 9 w porównaniu do 2016 roku. Liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne wyniosła pięć, natomiast na mieszkanie socjalne w tym czasie nikt nie oczekiwał.

Zadania gminy w zakresie utrzymania w należytych stanie zasobów mieszkaniowych oraz sprawnego funkcjonowania urządzeń komunalnych wykonuje Zakład Gospodarki Komunalnej w Rozogach Sp. z o.o., w której jedynym udziałowcem jest gmina.

### 2.5.2. Edukacja, kultura i sport

Do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. Realizując zadania ustawowe, Samorząd Gminy Rozogi prowadzi 5 placówek oświatowych. Są to następujące:

- Przedszkole Samorządowe w Rozogach „Kraina Uśmiechu”,
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Rozogach,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Dąbrowach, w skład którego wchodzi szkoła podstawowa i przedszkole,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny w Klonie, w skład którego wchodzi szkoła podstawowa i przedszkole,
- Zespół Szkół w Rozogach, w skład którego wchodzi liceum ogólnokształcące oraz branżowa szkoła I stopnia. Do 31 sierpnia 2019 roku w skład Zespołu Szkół wchodziło również gimnazjum.

Według danych Systemu Informacji Oświatowej, w roku szkolnym 2018/2019 w szkołach podstawowych w gminie Rozogi uczyło się, w 26 oddziałach, łącznie 425 uczniów, natomiast w roku szkolnym 2019/2020 naukę rozpoczęło 424 uczniów. W szkołach średnich na dzień 30 września 2019 roku uczyło się 45 uczniów. Szkoła branżowa kształciła młodzież w zawodach takich jak elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, rolnik, stolarz, kucharz, fryzjer, monter sieci i instalacji elektrycznej oraz sprzedawca.

W gminie Rozogi funkcjonują dwie instytucje kultury: Gminna Biblioteka Publiczna (GBP) oraz Gminny Ośrodek Kultury (GOK). GBP w Rozogach ma na celu zaspokajanie potrzeb edukacyjnych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa. Gromadzi, opracowuje i udostępnia materiały biblioteczne, promuje czytelnictwo, upowszechnia wiedzę, kulturę i naukę, prowadzi działalność informacyjno-bibliograficzną, a także organizuje imprezy kulturalne. Sieć biblioteczną w gminie tworzą cztery placówki: Biblioteka główna przy ul. Plac Jana Pawła II 1 w Rozogach, Filia w Dąbrowach, Filia w Farynach oraz Filia w Klonie.

Do podstawowych zadań GOK w Rozogach należy prowadzenie edukacji kulturalnej i społecznej dzieci, młodzieży i dorosłych; popularyzacja i promocja twórczości artystycznej ze wszystkich dziedzin sztuki; stała pomoc metodyczna dla zespołów amatorskiego ruchu artystycznego, grup twórczych, folkloru, rękodzieła ludowego i artystycznego; organizacja zajęć, turniejów i zawodów sportowych; a także działalność polegająca na wspieraniu innowacyjnych form i metod działalności społeczno-kulturalnej w środowisku lokalnym. GOK jest administratorem 11 świetlic wiejskich w miejscowościach: Borki Rozowskie, Faryny, Klon, Kowalik, Kwiatuszki Wielkie, Księży Lasek, Łuka, Orzeszki, Występ, Wilamowo oraz Spaliny Wielkie.

Uzupełnienie zasobów lokalnej polityki społecznej w zakresie edukacji, wychowania i kultury stanowią instytucje funkcjonujące na szczeblu powiatu, takie jak Zespół Szkół Nr 1 im. Stanisława Staszica w Szczytnie, Zespół Szkół Nr 2 im. Jędrzeja Śniadeckiego w Szczytnie, Zespół Szkół Nr 3 im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Szczytnie. Należy wskazać również, że w Szczytnie funkcjonuje Wyższa Szkoła Policji.

### **2.5.3. Opieka zdrowotna**

Zasadniczym elementem opieki zdrowotnej w Polsce są obecnie lekarze pierwszego kontaktu, realizujący podstawową opieką zdrowotną (POZ). Zawiera się w niej leczenie oraz profilaktyka chorób, rehabilitacja, orzekanie o stanie zdrowia, a także zapewnienie pacjentom opieki pielęgniarki środowiskowej oraz położnej. Ponadto w krajowym systemie opieki zdrowotnej przewiduje się szereg innych rodzajów świadczeń, np. ambulatoryjną opiekę specjalistyczną, leczenie szpitalne oraz ratownictwo medyczne.

Na terenie gminy działają dwie przychodnie, w których przyjmują lekarze rodzinni – NZOZ „Przychodnia rodzinna” oraz NZOZ „Polmed”, obie z siedzibą w Rozogach. Najbliższy szpital znajduje się w Szczytnie (odległość ok. 27 km z Rozóg). Jest to Zespół Opieki Zdrowotnej będący jednostką organizacyjną powiatu. W szpitalu funkcjonują oddziały: wewnętrzny, położniczo-ginekologiczny, dziecięcy, chirurgiczny z pododdziałami ortopedycznymi oraz oddział intensywnej terapii. Przy szpitalu znajdują się poradnie m.in. kardiologiczna, ginekologiczno-położnicza, chirurgiczna oraz urazowo-ortopedyczna, a także nocna i świąteczna opieka zdrowotna.

### **2.5.4. Bezpieczeństwo publiczne**

Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w ogólnoprzyjęte normy postępowania<sup>3</sup>. Na

<sup>3</sup> [encyklopedia.pwn.pl/haslo/3876790/bezpieczenstwo-publiczne.html](http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3876790/bezpieczenstwo-publiczne.html)

terenie gminy Rozogi bezpieczeństwa mieszkańców chroni Komenda Powiatowa Policji w Szczytnie, której zadaniem jest pilnowanie przestrzegania prawa i ściganie przestępców oraz zapewnienie ochrony i pomocy w sytuacjach kryzysowych zarówno wobec ludzi jak i mienia. Gminę Rozogi obsługuje jeden dzielnicowy.

Ochronę przeciwpożarową na terenie gminy zabezpieczają Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Szczytnie oraz pięć jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych: OSP Rozogi, OSP Dąbrowo, OSP Faryny, OSP Klon i OSP Wilamowo. OSP Rozogi od 1995 roku jest włączona do Krajowego systemu Ratowniczo-Gaśniczego. W 2019 roku do działań ratowniczo-gaśniczych uprawnionych było 76 członków gminnych OSP.

Należy również wspomnieć o istnieniu inspekcji powiatowych, które nadzorują wybrane obszary działalności osób i firm, wpływające bezpośrednio na bezpieczeństwo mieszkańców gminy Rozogi. Są to trzy ważne instytucje mające swe siedziby w Szczytnie: Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego oraz Powiatowy Inspektorat Weterynarii. Na poziomie powiatu działa ponadto Komisja Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego która realizuje zadania Starosty Szczycieńskiego w zakresie zwierzchnictwa nad powiatowymi służbami, inspekcjami oraz strażami.

#### **2.5.5. System pomocy i wsparcia**

Instytucjonalny system pomocy społecznej organizowany jest na rzecz osób i rodzin, doświadczających trudnych sytuacji życiowych – szczególnie wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać wyzwań i barier wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej to między innymi na samorządzie gminy spoczywa obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej wobec jej mieszkańców. W świetle art. 15 teże ustawy, pomoc społeczna polega przede wszystkim na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju odpowiedniej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, a także rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W zakresie pomocy społecznej gmina realizuje szereg zadań, zarówno własnych, jak i zleconych przez administrację rządową. Do tych pierwszych należą przede wszystkim zadania o charakterze obowiązkowym, takie jak m.in. udzielanie schronienia; zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym; przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych, okresowych i celowych; praca socjalna; organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania; prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych; dożywianie dzieci; sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym; kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu. Do zadań własnych gminy należy również przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze; prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki; opracowanie i realizacja projektów socjalnych; podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych; współpraca z PUP w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy.

Oprócz zadań własnych, gmina realizuje również zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, w szczególności takie jak organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług

opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi; prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi; realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia; wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki; przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną; a także przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom.

Istotne zadania gminy wynikają również z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w świetle której gmina ma obowiązek m.in. tworzenia oraz rozwoju systemu opieki nad dzieckiem, pracy z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczych oraz współfinansowania pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Jednostką wykonującą zadania gminy w zakresie pomocy społecznej i wspierania rodziny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rozogach. Realizuje on ustawowe zadania w zakresie pracy z osobami i rodzinami znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej, polegające w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń (np. zasiłek celowy, zasiłek okresowy); pracy socjalnej; realizacji usług opiekuńczych; analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych; rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Drugą jednostką organizacyjną pomocy społecznej, która ma swoją siedzibę na terenie gminy, jest Środowiskowy Dom Samopomocy w Orzeszkach. Podmiotem prowadzącym placówkę jest Gmina Rozogi. ŚDS zapewnia wsparcie dla 45 osób przewlekle psychicznie chorych, upośledzonych umysłowo oraz wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, zamieszkujących na terenie gminy. Uczestnicy otrzymują w nim wsparcie specjalistów, a przede wszystkim – rehabilitację społeczną i usprawniającą oraz pomoc i porady. Realizowane są tu treningi funkcjonowania w życiu codziennym, treningi umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, treningi umiejętności spędzania wolnego czasu oraz terapia ruchowa.

Ważny element lokalnego systemu polityki społecznej stanowią ponadto Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, którego celem jest organizowanie, integrowanie i koordynowanie służb, instytucji i specjalistów w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie pomocy społecznej zaspokajają również placówki prowadzone przez Powiat Szczycieński, tj.:

- ⇒ Dom Pomocy Społecznej w Szczytnie przeznaczony dla osób przewlekle psychicznie chorych (171 miejsc) i jego filia w Spychowie (25 miejsc);
- ⇒ Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Szczytnie (6 miejsc);
- ⇒ Środowiskowy Dom Samopomocy w Szczytnie typu mieszanego (A – dla osób przewlekle psychicznie chorych; B – dla osób upośledzonych umysłowo; C – dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych), dysponujący 69 miejscami oraz jego filia w Piasutnie z 60 miejscami.

Jako uzupełnienie lokalnego systemu pomocy i wsparcia w zakresie pomocy społecznej i rynku pracy należy wskazać również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie, Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Szczytnie, a także Powiatowy Urząd Pracy w Szczytnie.

### **3. Wyzwania lokalnej polityki społecznej**

Niniejsza strategia podejmuje szeroko rozumianą tematykę przeciwdziałania oraz likwidacji przyczyn i następstw problemów społecznych, których doświadczają mieszkańcy gminy Rozogi. A zatem jej założenia dotyczą zasadniczo całej wspólnoty lokalnej, jednak w szczególności obejmują osoby, które:

- ✓ żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych (ubóstwo materialne);
- ✓ nie zostały wyposażone w kapitał życiowy umożliwiający im normalną pozycję społeczną, odpowiedni poziom kwalifikacji, wejście na rynek pracy lub założenie rodziny;
- ✓ nie posiadają dostępu do odpowiednich instytucji pozwalających na wyposażenie w kapitał życiowy, jego rozwój i pomnażanie;
- ✓ posiadają cechy utrudniające im korzystanie z powszechnych zasobów społecznych (np. ze względu na zaistnienie uzależnienia, podeszły wiek, niepełnosprawność czy długotrwałą chorobę);
- ✓ są przedmiotem niszczącego działania innych osób lub podmiotów (polegającego na stosowaniu przemocy, szantażu, dyskryminacji itp.)<sup>4</sup>.

Powyższe aspekty w istotny sposób determinują wykluczenie społeczne osób i całych rodzin. Dlatego w oparciu o te kryteria wyodrębniono w gminie Rozogi grupy społeczne znajdujące się w trudniejszej sytuacji (względem ogółu ludności), które poddano następnie bardziej wnikliwej analizie.

#### **3.1. Wykluczenie społeczne w świetle danych ośrodka pomocy społecznej**

Przesłanek zagrożenia wykluczeniem społecznym mieszkańców należy szukać w powodach udzielania pomocy społecznej, które wymienia art. 7 ustawy o pomocy społecznej. Są to: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;

<sup>4</sup> *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski*, Rada Ministrów, Warszawa 2004, s. 22-23.

alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

W 2019 roku świadczenie z pomocy społecznej przyznano 486 osobom z 366 rodzin, w których funkcjonowało 1 128 osób. W porównaniu do 2017 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia spadła o 36 (o 6,9%), jednak liczba rodzin wzrosła o 54 (o 17,3%), a liczba osób w rodzinach zwiększyła się o 38 (o 3,5%). W omawianej perspektywie czasowej zmniejszyła się liczba osób korzystających długotrwale z pomocy społecznej – podczas gdy w 2017 roku kształtowała się na poziomie 411, tj. 78,7% wszystkich osób, którym przyznano świadczenie, w 2019 roku było to 380 osób, które stanowiły 78,2% w strukturze świadczeniobiorców. Dane te wskazują na utrzymywanie się wysokiego odsetka osób długotrwale korzystających ze wsparcia, pomimo spadku liczby świadczeniobiorców.

**Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w gminie Rozogi w latach 2017-2019**

<b>Wyszczególnienie</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	522	462	486
- w tym długotrwale korzystające	411	385	380
Liczba rodzin	312	285	366
Liczba osób w rodzinach	1 090	974	1 128

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS.

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; specjalistyczne usługi opiekuńcze; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu opieki społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy oraz odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Struktura świadczeń przyznawanych przez GOPS w Rozogach wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych. W 2019 roku otrzymały je 322 osoby z 208 rodzin i w porównaniu do 2017 roku było to o 76 osób, tj. o 19,1% mniej. Posiłek w ramach Programu wieloletniego „Posiłek w szkole i domu” otrzymało 315 osób, w tym 297 dzieci; 1 osobie udzielono schronienia, a w przypadku 11 osób gmina poniosła odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej. Świadczenia pieniężne w 2019 roku otrzymały 164 osoby ze 158 rodzin, czyli o 39 osób (o 31,2%) więcej niż w 2017 roku. Spośród nich, 64 osoby otrzymywały zasiłek stały, 50 osób zasiłek okresowy, a 47 zasiłek celowy.

**Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Rozogi w latach 2017-2019**

<b>Wyszczególnienie</b>	<b>2017</b>		<b>2018</b>		<b>2019</b>	
	<b>Liczba rodzin</b>	<b>Liczba osób w rodzinach</b>	<b>Liczba rodzin</b>	<b>Liczba osób w rodzinach</b>	<b>Liczba rodzin</b>	<b>Liczba osób w rodzinach</b>
Ubóstwo	153	688	136	603	136	603
Potrzeba ochrony macierzyństwa	17	113	10	64	10	64
- w tym wielodzietność	17	113	10	64	10	64
Bezrobocie	126	483	109	406	108	408

Niepełnosprawność	80	156	74	142	74	142
Długotrwała lub ciężka choroba	33	89	38	97	38	97
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	5	17	6	21	6	21
- w tym rodziny niepełne	2	6	2	6	2	6
- w tym rodziny wielodzietne	1	9	2	13	2	13
Alkoholizm	0	0	1	1	1	1
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	1	5	1	5	1	5
Zdarzenie losowe	0	0	0	0	3	9
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	2	5	2	11	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej przez GOPS w Rozogach w 2019 roku należy wskazać następujące:

- ubóstwo – 136 rodzin (603 osoby w rodzinach),
- bezrobocie – 108 rodzin (408 osób),
- niepełnosprawność – 74 rodziny (142 osoby),
- długotrwała lub ciężka choroba – 38 rodzin (97 osób).

W dalszej kolejności znajdują się dwa powody ściśle powiązane z funkcjonowaniem rodzin z dziećmi. Z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa ze wsparcia korzystało 10 rodzin (64 osoby), natomiast z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego 6 rodzin (21 osób). Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w gminie występowały rzadziej lub wcale. W 2019 roku 3 rodziny (9 osób) otrzymały wsparcie z tytułu zdarzeń losowych, 1 rodzina (5 osób) z powodu trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy i również 1 rodzina (1 osoba) z powodu alkoholizmu. Innych powodów w statystykach nie wykazywano.

Warto jednak mieć na uwadze, że statystyki pomocy społecznej nie zawsze odzwierciedlają skalę problemów, uznawanych często za powód do wstydu, które mogą być długo nieuświadomione i niezauważone. Z tego względu problemy, takie jak uzależnienia czy przemoc, nierzadko kryją się pod innymi dysfunkcjami i trudnościami, do których łatwiej się przyznać, takimi jak bezrobocie czy niepełnosprawność.

### 3.2. Ubóstwo, bezrobocie i bierność zawodowa

Ubóstwo jest zjawiskiem społecznym polegającym na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych jednostki lub rodziny<sup>5</sup>. Może ono być mierzone zarówno w sposób absolutny, co oznacza niewystarczające środki finansowe na

5

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ubostwo;3990730.html>



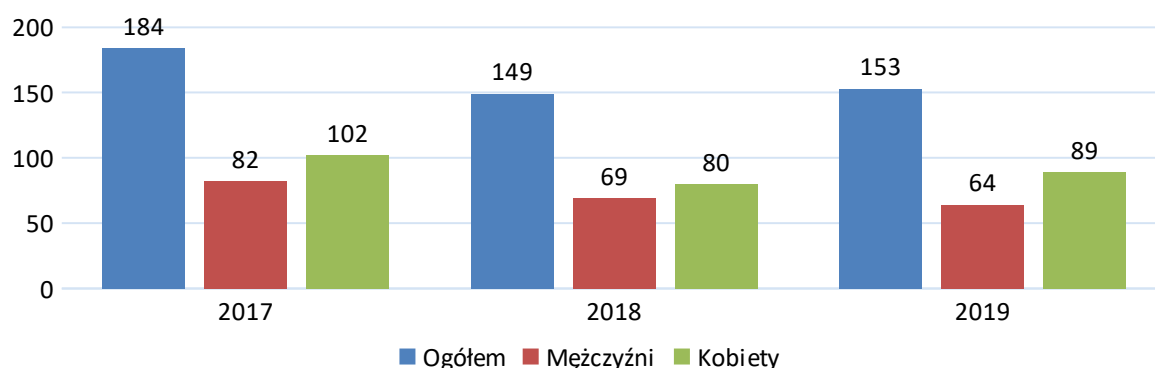
zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby lub rodziny, bądź w sposób relatywny, kiedy odzwierciedla nierówności społeczne i związane jest z porównaniem poziomu życia danej osoby czy rodziny do średniej w społeczeństwie. Ubóstwo jest często związane z biernością zawodową i bezrobociem, na co mogą wskazywać statystyki pomocy społecznej, które przedstawiają oba zjawiska, jako główne powody wspierania mieszkańców gminy.

Przyczyny bezrobocia mogą być bardzo zróżnicowane. Najczęściej składają się na nie kwestie koniunkturalne związane z kondycją gospodarczą państwa i regionu; instytucjonalne wiążące się m.in. z istniejącymi rozwiązaniami prawnymi oraz polityką fiskalną państwa (np. relatywnie wysokie koszty pracy), a także czynniki indywidualne wynikające głównie z cech i postaw osób bezrobotnych, warunkujące długość okresu pozostawania bez zatrudnienia. Co prawda, w ostatnich latach skala bezrobocia w gminie znacząco zmalała, to jednak patrząc przez pryzmat sytuacji pojedynczego człowieka, szczególnie widać wielowymiarowość tego problemu oraz konsekwencje, jakie niesie ze sobą dla osób nim dotkniętych oraz ich rodzin. Brak stałego zatrudnienia nie pozwala wielu osobom i rodzinom zaspokoić ich podstawowych potrzeb, a także przyczynia się do nasilenia frustracji, ubóstwa, dysfunkcji oraz wycofania się z życia społecznego. Trudności te pogłębiają się w miarę przedłużania się okresu bezrobocia, niejednokrotnie powodując szereg poważnych następstw, w tym patologii oraz degradacji środowisk rodzinnych.

Poniższa analiza będzie dotyczyła tzw. bezrobocia rejestrowanego, ponieważ nie są dostępne pełne dane obrazujące zjawisko bierności zawodowej. Należy jednak pamiętać, że osoby zarejestrowane w PUP to jedynie część mieszkańców, którzy nie posiadają pracy i jej aktywnie poszukują. W tej grupie mogą znajdować się również osoby pracujące w „szarej strefie” oraz zarejestrowane tylko dla ubezpieczenia zdrowotnego.

W grudniu 2019 roku w rejestrze PUP w Szczytnie pozostawało 153 mieszkańców gminy Rozogi, co oznacza spadek ich liczby w porównaniu do 2017 roku o 31, tj. o 16,8%. Wśród nich dominowały kobiety, które stanowiły 58,2% ogółu i były w większości w całym analizowanym okresie. Tendencja kształtowania się liczby bezrobotnych nie jest jednoznaczna, ponieważ porównanie lat 2018 i 2019 wskazuje na niewielki wzrost skali bezrobocia rejestrowanego w gminie, co może oznaczać, iż tendencja spadku odwróciła się. Szczególnie obecnie, ze względu na stan epidemii, trudno jest prognozować, w jaki sposób będzie kształtował się rynek pracy w najbliższych miesiącach, a nawet latach.

**Wykres 4. Bezrobotni w gminie Rozogi według płci w latach 2017-2019**



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wśród bezrobotnych w gminie w grudniu 2019 roku było:

- 20,3% osób do 25 roku życia,
- 36,6% osób do 30 roku życia,
- 24,8% osób od 50 lat wzwyż,
- 37,9% długotrwale bezrobotnych.

Osoby należące do powyższych grup zalicza się do osób, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Młodzi bezrobotni to nierzadko osoby nie mające doświadczenia zawodowego bądź kwalifikacji zawodowych adekwatnych do potrzeb rynku pracy, a przy tym mające wysokie aspiracje odnośnie zatrudnienia i wynagrodzenia. Z drugiej strony, osoby powyżej 50 roku życia mogą mieć nawet wieloletnie doświadczenie, jednak często nie dysponują aktualnymi kwalifikacjami, bądź doświadczają barier wynikających ze stereotypów dotyczących niższej wydajności osób w starszych grupach wiekowych. Pewne trudności wydają się uniwersalne – są to bariery komunikacyjne, mała mobilność, niepełnosprawność lub choroby, a nierzadko niechęć do podjęcia pracy, bierność i roszczeniowa postawa.

### **3.3. Problemy osób starszych, chorujących i niepełnosprawnych**

Częściowe lub całkowite ograniczenie zdolności danej osoby do samodzielnej egzystencji (w wymiarze indywidualnym i społecznym) stanowi poważną barierę w wypełnianiu podstawowych ról w środowisku rodzinnym, miejscu zamieszkania czy pracy. Powodem może być obniżona sprawność ruchowa, sensoryczna (zmysłowa), intelektualna, psychofizyczna, komunikowania się i/lub funkcjonowania w społeczeństwie, spowodowana wadami wrodzonymi, przewlekłymi chorobami, przebytymi urazami i wypadkami, a także obniżaniem się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu.

Faktyczna sytuacja życiowa osób starszych jest mocno zróżnicowana, niemniej jednak czynniki takie jak podeszły wiek, osłabiona zdrowotność czy obniżona sprawność organizmu, z którymi wiąże się jakiś deficyt zdolności wrodzonych lub nabytych, stanowią przyczynek do marginalizacji i izolacji społecznej. Częściowe lub całkowite ograniczenie zdolności danej osoby do samodzielnej egzystencji (w wymiarze indywidualnym i społecznym) stanowi bowiem poważną barierę w wypełnianiu podstawowych ról w środowisku rodzinnym, miejscu zamieszkania czy pracy.

W świetle danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rozogach, odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle świadczeniobiorców stale rośnie – w 2019 roku ukształtował się na poziomie 10,3%, natomiast jeszcze w 2017 roku wynosił 7,3%. W analizowanym okresie zwiększyła się również, o prawie jedną trzecią (31,6%), liczba świadczeniobiorców w poprodukcyjnym okresie życia, która w 2019 roku sięgnęła 50 osób.

Ze starością nierzadko związana jest niepełnosprawność oraz przewlekłe choroby. W gminie Rozogi stanowią one dwa z czterech głównych powodów udzielania świadczeń z pomocy społecznej. W 2019 roku ze wsparcia z tytułu niepełnosprawności korzystały 74 rodziny, czyli o 6 mniej niż w 2017 roku, natomiast z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby 38 rodzin, o 5 więcej niż w 2017 roku.

Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie

jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki. W latach 2017-2019 usługi opiekuńcze świadczone były od 4 do 6 osobom rocznie. Osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. W latach 2017-2019 w DPS w przebywało od 10 do 11 mieszkańców gminy.

W świetle powyższych informacji, pomimo stopniowego *starzenia się społeczeństwa*, skala doświadczanych przez mieszkańców problemów zdrowotnych, niepełnosprawności oraz ograniczenia sprawności wynikającego z wieku, nie jest jeszcze bardzo poważna. Należy jednak prognozować poszerzenie się kręgu osób wymagających opieki i wsparcia z powodu chorób czy ograniczonej sprawności wynikających z podeszłego wieku, przede wszystkim dlatego, że takiego wsparcia nie zapewni im środowisko rodzinne. Już dziś obserwuje się, że coraz rzadsze są rodziny wielopokoleniowe (społeczeństwo propaguje model rodziny nuklearnej), zaś dorosłe dzieci i wnuki migrują do większych miast lub za granicę w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia. W przyszłości będzie wzrastać liczba osób starszych i niepełnosprawnych wymagających opieki instytucjonalnej organizowanej przez samorząd gminy, administrację państwową lub podmioty prywatne (przedsiębiorców i organizacje pozarządowe). Omawiana zmiana wymusi tworzenie i rozwój usług społecznych dla osób starszych, przyczyniając się do powstawania nowych miejsc pracy w ramach tzw. „srebrnej gospodarki”.

### **3.4. Trudności w funkcjonowaniu rodzin**

Rodzina jest podstawową i naturalną grupą społeczną, na której opiera się funkcjonowanie całego społeczeństwa. Wypełnia ona ważne funkcje, przede wszystkim materialno-ekonomiczną, opiekuńczą, wychowawczą i emocjonalno-ekspresyjną, zapewniając swoim członkom podstawy do życia i rozwoju, opiekę w przypadku osób niesamodzielnych, przygotowanie dzieci od prawidłowego wypełniania ról społecznych, a także realizację potrzeb psychologicznych zarówno w rodzinie, jak i poza nią. Źródłem wykluczenia społecznego rodziny są bariery i trudności, które ujemnie wpływają na wypełnianie przez nią podstawowych funkcji, m.in.: niska świadomość oraz niedobór kompetencji rodzicielskich, niezaradność życiowa rodziców, bezrobocie, ubóstwo materialne, rozpad więzi rodzinnych (często związany z migracją zarobkową), choroba psychiczna, łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych, zwłaszcza alkoholu i dopalaczy, uzależnienia, stosowanie przemocy fizycznej, psychicznej lub ekonomicznej wobec członków rodziny, a także negatywne wzorce w środowisku zamieszkania.

Wśród rodzin objętych pomocą społeczną w gminie Rozogi w 2019 roku, rodziny z dziećmi stanowiły ponad jedną trzecią (33,6%). W 123 takich rodzinach funkcjonowało 521 osób. Największy odsetek stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci (43,1%), a w drugiej kolejności z jednym dzieckiem (23,6%) oraz z trojgiem dzieci (21,1%). Rodziny z czworgiem i większą liczbą dzieci stanowiły 12,2% ogółu. W porównaniu do 2017 roku liczba rodzin z dziećmi obejmowanych wsparciem zmniejszyła się o 40, tj. o 24,5%. Wsparciem w 2019 roku obejmowano 22 rodziny niepełne, w których żyło 66 osób. Były to przede wszystkim rodziny z jednym dzieckiem.

W 2019 roku w związku z potrzebą ochrony macierzyństwa wsparciem w gminie Rozogi obejmowanych było 10 rodzin, w których były 64 osób – wszystkie to rodziny wielodzietne. Ponadto 6 rodzin (21 osób) otrzymywało pomoc z uwagi na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, polegające w szczególności na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz dążeniu do jej reintegracji oraz poprawy relacji z dalszą rodziną, środowiskiem sąsiedzkim oraz instytucjami. Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”.

W 2019 roku w GOPS w Rozogach zatrudniony był 1 asystent rodziny, który obejmował wsparciem 11 rodzin. W porównaniu do 2017 roku liczba rodzin wspieranych przez asystenta zmniejszyła się o 6. W sytuacji gdy rodziny nie są w stanie realizować funkcji opiekuńczo-wychowawczej, dzieci mogą zostać umieszczone w pieczy zastępczej.

### **3.5. Dysfunkcje społeczne**

Dysfunkcja, według słownika języka polskiego, oznacza „nieprzystosowanie czegoś do pełnienia określonych funkcji”, zaś w sensie biologicznym – „nieprawidłowe funkcjonowanie komórki, tkanki, narządu lub całego organizmu”<sup>6</sup>. Z punktu widzenia lokalnej polityki społecznej dysfunkcjami będą zjawiska, które w sposób negatywny wpływają na funkcjonowanie społeczeństwa. Wiążą się one z naruszeniami prawa oraz powszechnie przyjętych norm, a także bardzo często z degradacją psychiczną i/lub fizyczną osób (zaburzenia relacji interpersonalnych, rozpad więzi rodzinnych, chroniczny stres, zaburzenia zdrowotne itp.). Wśród dysfunkcji społecznych należy wskazać w szczególności zjawiska takie jak przemoc w rodzinie, uzależnienia oraz przestępczość.

6

<http://sjp.pwn.pl/slownik/2555725/dysfunkcja>.

Jeżeli chodzi o skalę i zasięg poszczególnych rodzajów dysfunkcji w populacji, za najpoważniejszy problem gminy Rozogi można uznać uzależnienia od substancji psychoaktywnych, zwłaszcza od alkoholu i narkotyków. Wiązą się one z poważnymi zaburzeniami psychosomatycznymi u osób (nad)używających tych substancji, a także dezorganizacją życia rodzinnego, środowiska pracy oraz porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Analizując zagadnienie uzależnień należy jednak pamiętać, że problem ten dotyczy nie tylko osób wykazujących silną, nabytą potrzebę zażywania konkretnych substancji, ale również wykonywania określonych czynności (np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu, robienie zakupów, granie w gry komputerowe). Uzależnienia behawioralne też są niebezpieczne i mogą prowadzić do wielu negatywnych konsekwencji dla osoby uzależnionej oraz jej najbliższych.

Najlepiej rozpoznane w gminie są problemy alkoholowe, których skalę można określić w oparciu o dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W latach 2017-2019 GKRPA przeprowadziła 87 rozmów z osobami uzależnionymi, współuzależnionymi i członkami ich rodzin. Skierowała w tym czasie 20 wniosków do sądu o orzeczenie obowiązku leczenia odwykowego, spośród których 12 zostało rozpatrzonych w kierunku zobowiązania do takiego leczenia. Corocznie działaniami GKRPA obejmowanych było od 146 do 158 osób.

**Tabela 8. Wybrane dane dotyczące działalności GKRPA w gminie Rozogi w latach 2017-2019**

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba przeprowadzonych rozmów z osobami uzależnionymi, współuzależnionymi i członkami rodzin	36	24	27
Liczba wniosków do sądu o orzeczenie obowiązku leczenia odwykowego	8	6	6
Liczba osób objętych działaniami GKRPA	146	153	158

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GKRPA.

Kolejną, szczególnie istotną dla służb społecznych kwestią jest zjawisko przemocy w rodzinie, ponieważ stosowanie jej przez członka rodziny destabilizuje funkcjonowanie całego systemu rodzinnego, a skutkami są nie tylko bezpośrednie szkody w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, ale również długotrwałe i dramatyczne konsekwencje dla rozwoju dzieci.

Przemoc w rodzinie charakteryzują cztery istotne aspekty:

- intencjonalność – działania sprawcy mają zamierzony i celowy charakter, służąc uzyskaniu kontroli, władzy oraz bezwzględnego posłuszeństwa;
- dysproporcja sił – wyraża się w przewadze sprawcy nad ofiarą, która może mieć charakter psychiczny, fizyczny, ekonomiczny, społeczny czy kulturowy; przewaga ta sprzyja poczuciu bezkarności sprawcy i zarazem bezradności i bezbronności ofiary;
- naruszanie praw i dóbr osobistych – np. prawa do szacunku, ochrony zdrowia, kontaktów z rodziną;
- powodowanie cierpienia i szkód.

Może ona przyjmować różnorodne formy: fizyczną (np. popychanie, szarpanie, wykręcanie rąk, bicie), psychiczną (np. wyzwiska, groźby, ośmieszanie, krytykowanie, poniżanie), seksualną,

ekonomiczną czy materialną. Specyfika tego zjawiska powoduje, iż jest ono trudne do rozpoznania, a dane które go dotyczą, są rozproszone.

**Tabela 9. Wybrane dane dotyczące działalności Zespołu Interdyscyplinarnego w latach 2017-2019**

<b>Wyszczególnienie</b>	<b>2017</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>
Liczba osób objętych pomocą grup roboczych	41	40	41
- kobiety	12	11	11
- mężczyźni	13	13	11
- dzieci	16	16	19
- osoby starsze	2	2	1
Liczba rodzin objętych pomocą grup roboczych	14	12	11
Liczba rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty	14	14	11
Liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę	9	7	6
Liczba zakończonych procedur NK w przypadku:			
- ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy	5	4	4
- rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowanych działań	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

W świetle danych Zespołu Interdyscyplinarnego, w latach 2017-2019 pomocą grup roboczych corocznie obejmowano od 11 do 14 rodzin. W 2019 roku procedurą Niebieskie Karty obejmowanych było 11 rodzin, w tym wobec 6 rodzin procedura została w tym roku wszczęta. W 2017 roku procedurą obejmowano 14 rodzin, przy czym wszczęto ją wobec 9. Łącznie w analizowanym okresie zakończono procedurę w 13 przypadkach, wszystkie dotyczyły ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie

#### **4. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią**

Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią, czyli w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej, została przeprowadzona w oparciu o diagnozę sytuacji społecznej gminy Rozogi oraz określone wyzwania, problemy i potrzeby w zakresie rozwoju społecznego. Opiera się ona na założeniu, że zaplanowane działania będą sukcesywnie realizowane przy efektywnym wykorzystaniu zasobów instytucjonalnych i organizacyjnych, uwzględniając jednak zagrożenia, które mogą utrudniać realizację Strategii.

Prognozą objęto obszary, które zostały wcześniej wyodrębnione jako główne wyzwania lokalnej polityki społecznej. Są to następujące:

##### **1) Ubóstwo, bezrobocie i bierność zawodowa**

- Poprawa warunków socjalno-bytowych mieszkańców gminy.
- Zwiększenie samodzielności i zaradności życiowej mieszkańców.
- Wzmocnienie kompetencji mieszkańców w różnych sferach życia.

- Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców, w tym osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

## **2) Problemy osób starszych, chorujących i niepełnosprawnych**

- Poprawa jakości życia osób starszych, chorujących i niepełnosprawnych.
- Lepsze zaspokojenie potrzeb egzystencjalnych oraz potrzeb wyższego rzędu przez osoby starsze, niepełnosprawne i chorujące.
- Rozwój usług opiekuńczych i instytucjonalnych form wsparcia dla mieszkańców doświadczających niepełnosprawności i chorujących.
- Poprawa dostępności przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej sprawności i różnych rodzajach niepełnosprawności.

## **3) Trudności w funkcjonowaniu rodzin**

- Zmniejszenie liczby rodzin doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych.
- Zmniejszenie liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej.
- Poprawa kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie funkcjonowania rodziny oraz wychowywania dzieci.
- Funkcjonowanie rodzin w oparciu o prawidłowe wzorce i relacje wewnątrz rodziny i z otoczeniem.
- Wzmocnienie i integracja rodzin oraz zwiększenie ich aktywności społecznej.
- Wzrost poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji w rodzinach.

## **4) Dysfunkcje społeczne**

- Zmniejszenie skali dysfunkcji społecznych w gminie
- Zapewnienie dostępu rodzinom zagrożonym lub doświadczającym przemocy lub uzależnień do kompleksowych form wsparcia.
- Zwiększenie świadomości i wrażliwości społecznej w zakresie przemocy w rodzinie i uzależnień.

Jak już zostało wspomniane, prognoza zmian opiera się na założeniu efektywnej realizacji zaplanowanych działań. Należy jednak wziąć pod uwagę czynniki, które mogą negatywnie wpłynąć na sytuację społeczną. W tym zakresie warto wskazać na nieprzewidywalną sytuację epidemiologiczną związaną z pandemią koronawirusa w Polsce w 2020 roku. Trudno obecnie określić, jakie przyniesie skutki w perspektywie długoterminowej, natomiast według wstępnych prognoz efektem zamrożenia gospodarki i izolacji społecznej w pierwszej połowie 2020 roku, może być w najbliższych latach kryzys gospodarczy, rosnące bezrobocie oraz pogłębiające się problemy i dysfunkcje rodzin. Dlatego Strategia powinna uwzględniać skuteczne zarządzanie w sytuacjach kryzysowych oraz innowacyjne metody pracy, a także elastyczność i reagowanie na zmiany.

Ważne są też globalne aspekty środowiskowe, w szczególności zmniejszające się możliwości dostępu do tak ważnych zasobów jak energia, czysta woda czy żywność, wzrost zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska, wymieranie gatunków i zmiany klimatyczne. W najbliższych latach mogą one znacząco wpłynąć na jakość życia i funkcjonowanie mieszkańców, sprzyjając obniżeniu poziomu zdrowotności społeczeństwa czy zwiększaniu zasięgu ubóstwa (w obliczu coraz bardziej realnego kryzysu energetycznego, żywnościowego) pomimo podjętych działań zaradczych.

Efektywna realizacja Strategii wymaga również wdrażania rozwiązań na poziomie instytucji publicznych, poprawiających dostępność i jakość świadczonych usług społecznych oraz

zwiększających skuteczność zarządzania sprawami lokalnej wspólnoty. W tym kontekście ważne będą przede wszystkim takie działania jak:

- ✓ zwiększanie kompetencji pracowników i osób zaangażowanych w realizację Strategii, poprzez udział w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji;
- ✓ wspieranie kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej;
- ✓ wzmocnienie współpracy i komunikacji międzyinstytucjonalnej w obszarach objętych Strategią, służącej szybkiej diagnozie oraz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, a także zmniejszaniu skali ich występowania;
- ✓ doskonalenie umiejętności zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w szczególności w zakresie rozpoznawania i diagnozowania sytuacji, podjęcia skutecznych działań zaradczych oraz przewidywania skutków i przeciwdziałaniu im;
- ✓ rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniotwórczych, doradczych i konsultacyjnych, zlecenie realizacji zadań publicznych, umożliwianie szerszego udziału w kreowaniu polityk publicznych itd.;
- ✓ tworzenie partnerstw lokalnych oraz platform współpracy i wymiany informacji w obszarach strategicznych dla rozwoju społecznego, w tym m.in. wsparcia rodzin, przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, rozwoju dzieci i młodzieży, z udziałem instytucji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w danym obszarze;

W zakresie realizacji Strategii bardzo ważny jest również kontekst rozwoju społeczności lokalnych, dotyczący ich integracji, zaangażowania w sprawy publiczne, partycypacji obywatelskiej, a także tworzenia mechanizmów samopomocy. Wyzwaniem jest tu wzmocnienie mieszkańców w ich aktywności społecznej, samoorganizacji oraz tworzeniu lokalnych zasobów samopomocy, stąd w ramach celów szczegółowych ujęta została również kwestia aktywności lokalnej społeczności.

## **5. Cele i kierunki działań na lata 2021-2027**

Cele lokalnej polityki społecznej wpisują się w misję funkcjonowania Gminy Rozogi. Strategia rozwiązywania problemów społecznych, stanowiąca element kompleksowej strategii rozwoju, koncentruje się na człowieku jako indywidualnej osobie, członku danej rodziny, mniejszej społeczności (miejscowość, sołectwo) oraz całej wspólnoty gminnej. W tym kontekście kluczowego znaczenia nabierają zagadnienia związane z efektywnym funkcjonowaniem mieszkańców w otoczeniu rodzinnym, społecznym i zawodowym, zaś gmina, we współpracy z partnerami, powinna wspierać tworzenie odpowiednich do tego warunków, przede wszystkim poprzez dostęp do wysokiej jakości, różnorodnych usług społecznych – w sferach pokazanych na rysunku poniżej.



**Rysunek 1. Zagadnienia gminnej polityki społecznej**



Źródło: opracowanie własne.

Wysoka dostępność różnorodnych i profesjonalnie świadczonych usług społecznych, zapewnianych mieszkańcom przez instytucje publiczne oraz podmioty prywatne, winna iść w parze z postawami i zachowaniami społecznymi opartymi na wiedzy, odpowiedzialności oraz gotowości do współpracy w rozwiązywaniu sytuacji problemowych i konfliktów. Wynika stąd potrzeba integracji działań sektorowych prowadzonych w ramach pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji, zdrowia, kultury, sportu i rekreacji, mieszkalnictwa oraz polityki prorodzinnej, w ścisłym powiązaniu z realizowanymi w gminie inwestycjami „twardymi” w infrastrukturę komunalną oraz gospodarkę.

Biorąc pod uwagę powyższe, **cel nadrzędny Strategii** brzmi:

**Wzmocnienie potencjału osób i rodzin zamieszkujących Gminę Rozogi oraz dostępności usług społecznych, służące poprawie funkcjonowania mieszkańców w środowisku rodzinnym, zawodowym i społecznym.**

Cel ten zostanie osiągnięty dzięki realizacji celów strategicznych i szczegółowych, przypisanych do określonych priorytetów oraz wynikających z przyjętej wizji pożądanych zmian w każdym z nich.

**Priorytet I. Przeciwdziałanie oraz minimalizowanie bezrobocia, ubóstwa oraz problemów mieszkaniowych**

**WIZJA:** Mieszkańcy gminy są samodzielni, zaradni oraz odpowiedzialni za siebie i swoich najbliższych. Osoby w wieku aktywności zawodowej posiadają wykształcenie i kwalifikacje potrzebne na rynku pracy, a także wykazują gotowość do podejmowania zatrudnienia lub prowadzenia własnej firmy, również w sektorze ekonomii społecznej. Praca zawodowa stanowi dla osób i rodzin źródło utrzymania, a także przestrzeń do kontaktów społecznych i samorealizacji. Gospodarstwa domowe posiadają dostateczne warunki materialne do zaspokojenia podstawowych potrzeb takich jak mieszkanie, wyżywienie i ubranie, stanowiących warunków aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie.

**Cel strategiczny:**

1. Zmniejszenie obszarów wykluczenia osób i rodzin związanych z ubóstwem materialnym i bezrobociem.

### **Cele szczegółowe:**

1.1. Wzmacnianie kompetencji sprzyjających aktywności zawodowej, przedsiębiorczości oraz samodzielności i zaradności życiowej.

1.2. Ułatwianie dostępu do rynku pracy osobom bezrobotnym znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji.

1.3. Wspieranie osób i rodzin w zapewnieniu odpowiednich warunków socjalno-bytowych.

### **Główne kierunki działań:**

- 1) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy i innymi instytucjami rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców gminy, w szczególności osób należących do grup *defaworyzowanych*, m.in. poprzez udostępnianie informacji o wolnych miejscach pracy, doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy, szkolenia i kursy zawodowe, staże, prace społecznie użyteczne.
- 2) Utworzenie na terenie gminy i prowadzenie podmiotu świadczącego usługi z zakresu zatrudnienia socjalnego (klub lub centrum integracji społecznej).
- 3) Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia przez osoby planujące prowadzić działalność w ramach spółdzielni socjalnej, fundacji lub stowarzyszenia (poprzez prelekcje, szkolenia, publikacje w mediach lokalnych itp.).
- 4) Rozwój usług opieki nad dziećmi do 6 roku życia w różnych formach (np. żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie, przedszkola i punkty przedszkolne), jako instrumentu ułatwiającego godzenie obowiązków zawodowych z pełnieniem ról rodzinnych, zwłaszcza dla kobiet mających trudności z powrotem lub wejściem na rynek pracy w związku z urodzeniem i wychowywaniem dziecka.
- 5) Wspieranie mieszkańców gminy przejawiających trudności w zakresie prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego oraz rozwiązywania problemów socjalno-bytowych i finansowych, poprzez organizację poradnictwa, szkoleń i treningów służących nabywaniu umiejętności oraz kształtowaniu odpowiednich postaw.
- 6) Udzielanie wsparcia finansowego oraz świadczeń w naturze rodzinom i osobom znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności niezaradnym życiowo, niepełnosprawnym, rodzinom wielodzietnym i niepełnym, bezdomnym, dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
- 7) Inicjowanie programów na rzecz zwiększania dostępności mieszkań dobrej jakości oraz prewencji przed utratą mieszkania, eksmisją i bezdomnością, w szczególności poprzez rozwój komunalnych zasobów mieszkaniowych, w tym lokali socjalnych.
- 8) Utworzenie i prowadzenie mieszkań chronionych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (np. ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę), ale nie wymagających usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki.

**Okres realizacji działań:** 2021-2027 (działania ciągłe)

### **Wskaźniki realizacji celów i działań:**

- Liczba mieszkańców gminy (świadczeniobiorców, rodzin i osób w rodzinach) korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia, ubóstwa, bezdomności, zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych i ekologicznych (*źródło danych: GOPS*).
- Liczba mieszkańców gminy, w podziale na kobiety i mężczyzn, zarejestrowanych jako osoby bezrobotne (wg stanu na koniec roku), z uwzględnieniem osób w wieku do 30 roku życia, powyżej 50 roku życia i długotrwale bezrobotnych (*PUP Szczytno*).
- Odsetek (w %) bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym (*GUS*).
- Liczba mieszkańców gminy, którzy ukończyli różne formy aktywizacji zawodowej oraz podjęli zatrudnienie lub samozatrudnienie (*PUP, inne instytucje rynku pracy*).
- Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym uczestniczących w zajęciach reintegracji społeczno-zawodowej w ramach podmiotu zatrudnienia socjalnego (*KIS lub CIS*).
- Liczba działających na terenie gminy instytucjonalnych form opieki i wychowania dzieci do 6 roku życia oraz liczba dzieci korzystających z opieki (*placówki*).
- Liczba mieszkań komunalnych oraz mieszkań (lokali) socjalnych będących w zasobie gminy (*Urząd Gminy*).
- Liczba mieszkań chronionych prowadzonych przez samorząd lub podmioty niepubliczne (np. organizacje pożytku publicznego) udostępnionych mieszkańcom gminy.

## **Priorytet II. Wspieranie prawidłowego funkcjonowania rodzin oraz wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży**

**WIZJA:** Rodziny zamieszkujące gminę zapewniają swoim członkom odpowiednią opiekę i wychowanie, a także stymulują ich do rozwoju emocjonalnego, intelektualnego i fizycznego. Poprawne relacje pomiędzy rodzicami, dziećmi i innymi dorosłymi członkami rodziny, oparte na wzajemnym szacunku, zaufaniu, szczerości i odpowiedzialności, stanowią podstawę do pomnażania kapitału życiowego niezbędnego do pełnienia ról społecznych. Rodziny potrafią rozpoznawać sytuacje trudne i kryzysy oraz je przetrwać, wykorzystując własne zasoby i uprawnienia, a jeżeli nie jest to możliwe, chętnie korzystają ze wsparcia specjalistów. Dzieci i młodzież mają stworzone odpowiednie warunki opiekuńczo-wychowawcze w rodzinach, a ponadto mogą korzystać z szerokiej oferty aktywności w sferze edukacyjnej, kulturalnej i sportowej proponowanej przez lokalne instytucje i organizacje społeczne. Dzięki temu nabywają wiedzę, praktyczne umiejętności z różnych dziedzin, a także kształtują postawy prozdrowotne, prospołeczne i przedsiębiorcze – a w konsekwencji rozwijają się w sposób wszechstronny. Młodzież zamieszkująca gminę jest przygotowana do wyzwań dorosłego życia, przede wszystkim do efektywnego pełnienia ról rodzinnych, społecznych i zawodowych.

### **Cel strategiczny:**

2. Wzmocnienie rodzin w wypełnianiu podstawowych funkcji, w szczególności w sferze opieki i wychowania dzieci i młodzieży.

### **Cele szczegółowe:**

2.1. Wzrost kompetencji rodziców oraz prawnych opiekunów w zakresie należytej opieki i wychowania dzieci.

2.2. Zmniejszenie częstości występowania sytuacji trudnych w rodzinie, w tym przemocy domowej i kryzysów.

2.3. Zapewnienie dzieciom i młodzieży dobrych warunków do życia i wszechstronnego rozwoju.

### **Główne kierunki działań:**

- 1) Realizacja na terenie gminy akcji, również w ramach kampanii ogólnopolskich i regionalnych, oraz różnorodnych form edukacji służących podnoszeniu świadomości rodzicielskiej, nabywaniu kompetencji związanych z pełnieniem ról rodzinnych, a także uwrażliwiających mieszkańców na problem przemocy w rodzinie i inne dysfunkcje (np. zajęcia w ramach „Szkoły dla rodziców i wychowawców”, spotkania i konsultacje ze specjalistami, broszury informacyjne, artykuły w prasie lokalnej).
- 2) Zapewnienie wsparcia rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w tym zwłaszcza zagrożonym odebraniem dzieci i umieszczeniem w pieczy zastępczej, w postaci:
  - pracy socjalnej oraz asystentury rodzinnej;
  - pomocy rodzin wspierających i wolontariuszy;
  - organizacji grup samopomocowych;
  - placówek wsparcia dziennego dla rodzin, działających w formie opiekuńczej, specjalistycznej lub pracy podwórkowej.

- 3) Rozwój poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, psychologicznego i rodzinnego, w tym terapii rodzinnej, świadczonego osobom i rodzinom, które wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych lub znajdują się w sytuacji kryzysowej.
- 4) Monitorowanie sytuacji rodzin zagrożonych dysfunkcjami lub już doświadczających poważnych problemów, a także podejmowanie działań interwencyjnych, terapeutycznych i kompensacyjnych w ścisłej współpracy z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, policją, placówkami oświaty i ochrony zdrowia, organizacjami pozarządowymi i kościelnymi, osobami prywatnymi i innymi podmiotami (w zależności od konkretnego przypadku).
- 5) Organizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w formach atrakcyjnych dla dzieci i młodzieży, takich jak warsztaty, koła zainteresowań, konkursy, turnieje sportowe, wycieczki, obozy edukacyjne czy wymiany międzynarodowe, służących doskonaleniu wiedzy i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania.

**Okres realizacji działań:** 2021-2027 (działania ciągłe)

**Wskaźniki realizacji celów i działań:**

- Liczba mieszkańców gminy (świadczeniobiorców, rodzin i osób w rodzinach) objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, potrzeby ochrony macierzyństwa, w tym wielodzietności oraz z powodu przemocy w rodzinie (*źródło danych: GOPS*).
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych wsparciem asystenta rodziny (*GOPS*).
- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy rodzin wspierających i wolontariuszy; grup samopomocowych; placówek wsparcia dziennego dla rodzin; poradnictwa specjalistycznego (*GOPS*).
- Liczba przeprowadzonych akcji społecznych oraz różnych form edukacji, w tym upowszechniających wiedzę na temat problemu przemocy w rodzinie i innych dysfunkcji (*podmioty realizujące*).
- Liczba przeprowadzonych przez policję interwencji domowych, w tym liczba interwencji, w trakcie których stwierdzono przemoc w rodzinie (*Komenda Powiatowa Policji w Szczytnie*).
- Liczba założonych Niebieskich Kart przekazanych do rozpatrzenia przez Zespół Interdyscyplinarny ds. przemocy w rodzinie (*Zespół Interdyscyplinarny*).
- Liczba dzieci z terenu gminy umieszczonych w pieczy zastępczej (*GOPS, PCPR*).
- Liczba dzieci, które po pobycie w pieczy zastępczej powróciły do rodziny biologicznej (*GOPS, PCPR*).
- Liczba dzieci i młodzieży uczęszczającej na zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne (*placówki oświatowe i podmioty prowadzące zajęcia*).

### **Priorytet III. Aktywizacja i integracja osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących**

**WIZJA:** Osoby starsze, niepełnosprawne i chorujące są pełnoprawnymi, aktywnymi uczestnikami życia społecznego. Zarówno starzenie się organizmu, jak i ograniczenie jego sprawności spowodowane przez niepełnosprawność albo ciężką i/lub długotrwałą chorobę, są traktowane jako naturalny proces i element życia, nie stanowiący czynnika uzasadniającego marginalizację wymienionych grup społecznych. W związku z tym osoby starsze, chore i niepełnosprawne mają motywację do działania oraz możliwości podejmowania aktywności edukacyjnej, kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej i zawodowej w takim stopniu, na jaki pozwala im stan zdrowia. Żyją w otoczeniu swoich rodzin i przyjaciół, wspierane przez lokalną społeczność, której również mogą wiele dać: doświadczenie, pomysły, wiedzę i swój czas. Natomiast osoby, którym stan zdrowia ogranicza sprawność oraz uniemożliwia podejmowanie aktywności, korzystają z szerokiej oferty pomocy i wsparcia.

#### **Cel strategiczny:**

3. Poprawa jakości życia osób starszych, chorujących oraz niepełnosprawnych

#### **Cele szczegółowe:**

3.1. Zapewnienie wysokiej dostępności różnych form opieki i wsparcia dla osób o ograniczonej samodzielności.

3.2. Rozwój wszechstronnej aktywności osób starszych, chorujących oraz niepełnosprawnych.

3.3. Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie problemów i potrzeb osób starszych, chorujących oraz niepełnosprawnych.

#### **Główne kierunki działań:**

- 1) Zapewnienie na terenie gminy wysokiej jakości usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, dostępności miejsc w ośrodkach wsparcia dziennego, mieszkaniach chronionych, a także pomocy sąsiedzkiej i wolontariatu na rzecz osób w podeszłym wieku, przewlekle chorujących i niepełnosprawnych.
- 2) Upowszechnianie i stosowanie rozwiązań takich jak np. asystent osoby starszej i/lub niepełnosprawnej, opiekun medyczny, teleopieka, opieka wytchnieniowa, służących ułatwieniu funkcjonowania osoby w podeszłym wieku, niepełnosprawnej i chorującej w środowisku lokalnym.
- 3) Działania na rzecz zapewnienia i zwiększania dostępności architektonicznej, cyfrowej i komunikacyjnej gminnych instytucji publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnością ruchową, niewidomych, słabowidzących, głuchych, głuchoniemych i innych.
- 4) Inicjowanie i organizowanie działań służących aktywności edukacyjnej, rekreacyjnej i fizycznej osób starszych, chorujących i niepełnosprawnych, poprzez m.in. projekty i przedsięwzięcia aktywizujące oraz edukacyjne, organizację klubów seniora i in.
- 5) Realizacja programów edukacyjnych, kampanii oraz akcji informacyjnych dotyczących potrzeb i problemów osób starszych, niepełnosprawnych i przewlekle chorujących, służących przełamywaniu stereotypów społecznych oraz integracji tych grup.

**Okres realizacji działań:** 2021-2027 (działania ciągłe)

#### **Wskaźniki realizacji celów i działań:**

- Liczba oraz odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności gminy (*źródło danych: GUS*).
- Liczba oraz odsetek świadczeniobiorców pomocy społecznej w wieku poprodukcyjnym (*GOPS*).
- Liczba mieszkańców gminy (świadczeniobiorców, rodzin i osób w rodzinach) objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby (*GOPS*).
- Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) w miejscu zamieszkania (*GOPS*).
- Liczba działających na terenie gminy placówek zapewniających pomoc i wsparcie osobom starszym, niepełnosprawnym i przewlekle chorym oraz liczba osób korzystających z ich usług (*podmioty prowadzące placówki*).
- Liczba mieszkań chronionych prowadzonych przez samorząd lub podmioty niepubliczne udostępnionych mieszkańcom gminy (*podmioty prowadzące placówki*).
- Liczba zrealizowanych inicjatyw służących aktywizacji oraz integracji osób starszych, chorych i niepełnosprawnych ze środowiskiem; liczba uczestników tych wydarzeń (*podmioty realizujące*).

## **Priorytet IV. Kreowanie warunków do rozwoju aktywnej, świadomej i wolnej od dysfunkcji społeczności**

**WIZJA:** Społeczność lokalna jest zintegrowana i aktywna, cechuje ją wysoki poziom empatii, liczne przejawy samopomocy oraz identyfikowanie się mieszkańców z ich „Małą Ojczyzną”. Ludność gminy ma wysokie poczucie bezpieczeństwa, zaś skala dysfunkcji zmniejsza się wraz ze wzrostem świadomości oraz rozwojem usług wsparcia dla osób i rodzin ich doświadczających. Społeczność potrafi zadbać o zdrowie i ekologię, aby zapewnić sobie dobrą jakość życia na starość, a także unikać chorób cywilizacyjnych i ograniczać ryzyko niepełnosprawności. Mieszkańcy są ponadto świadomi, w jaki sposób mogą aktywnie kreować otaczającą ich rzeczywistość, tworzą grupy nieformalne i organizacje pozarządowe oraz partycypują we władzy na lokalnym szczeblu.

### **Cel strategiczny:**

4. Wzrost świadomości i aktywności społecznej, sprzyjający rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego gminy.

### **Cele szczegółowe:**

4.1. Podniesienie wśród mieszkańców stanu wiedzy i umiejętności ważnych w różnych obszarach życia społecznego.

4.2. Zwiększenie zaangażowania społeczności w sprawy lokalne.

4.3. Wzmocnienie oddziaływań profilaktycznych w zakresie zdrowia i uzależnień.

### **Główne kierunki działań:**

- 1) Realizacja programów edukacyjnych służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu odpowiednich postaw prospołecznych, w szczególności w zakresie ochrony środowiska, zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, wiedzy ekonomicznej, prawnej i obywatelskiej.
- 2) Realizacja programów profilaktyczno-edukacyjnych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych dotyczących uzależnień od substancji psychoaktywnych, uzależnień behawioralnych, innych zachowań ryzykownych, przemocy w rodzinie oraz zachowań agresywnych w szkołach; ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aktualnych zagrożeń.
- 3) Organizowanie społeczności lokalnej poprzez środowiskową pracę socjalną, animację społeczną, streetworking, a także wspieranie liderów społecznych, grup nieformalnych oraz zorganizowanych aktywności mieszkańców.
- 4) Współpraca merytoryczna i finansowa z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, służąca poprawie dostępności usług społecznych oraz zaangażowaniu obywateli w rozwój lokalny.
- 5) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych (np. spotkania otwarte, debaty, warsztaty obywatelskie, badania ankietowe, zespoły konsultacyjne) przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności, w sposób stwarzający warunki do powszechnego w nich uczestnictwa osób i organizacji pozarządowych.
- 6) Poszukiwanie i wdrażanie nowych rozwiązań w obszarze aktywizacji społecznej oraz rozwoju lokalnego, uwzględniających doświadczenia innych gmin oraz partnerów zagranicznych.



**Okres realizacji działań: 2021-2027 (działania ciągłe)**

**Wskaźniki realizacji celów i działań:**

- Liczba zrealizowanych działań/programów o charakterze edukacyjno-profilaktycznym oraz liczba ich uczestników (*źródło danych: podmioty realizujące*).
- Liczba organizacji pozarządowych mających siedzibę na terenie Gminy (*GUS, KRS*).
- Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań Gminy, w tym w drodze pozakonkursowej (*Urząd Gminy*).
- Liczba przeprowadzonych konsultacji społecznych – ze wskazaniem form oraz liczby ich uczestników (*Urząd Gminy*).
- Liczba nowoutworzonych oraz działających zespołów o charakterze inicjatywnym, konsultacyjnym i opiniodawczym; liczba osób wchodzących w ich skład, w tym odsetek reprezentujących sektor obywatelski i przedsiębiorców (*Urząd Gminy*).
- Liczba zrealizowanych projektów oraz wdrożonych nowych rozwiązań w obszarze aktywizacji społecznej oraz rozwoju lokalnego (*podmioty realizujące*).

Zakłada się, iż wyżej wymienione priorytety, cele oraz kierunki działań będą realizowane w pełnym horyzoncie czasowym strategii, tj. 2021-2027, dlatego też odstąpiono od opracowania odrębnego, szczegółowego harmonogramu.

## 6. Zarządzanie realizacją strategii

### 6.1. Koordynacja wdrażania Strategii

W świetle ustawy o pomocy społecznej, do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy nie tylko opracowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych, ale również jej późniejsza realizacja. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Rozogi, a także Powiatu Szczycieńskiego oraz organizacji pozarządowych i innych podmiotów, które są już skutecznie wdrażane. Jest tu jednak także sfera nowych pomysłów i rozwiązań, stanowiących odpowiedź na nasilające się problemy oraz nie zaspokojone w dostatecznym stopniu potrzeby mieszkańców.

Kluczową rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy Rozogi – Wójt oraz Rada Gminy, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rozogach, do zadań którego będzie należało w szczególności:

- ✓ ustalanie z interesariuszami bieżących potrzeb, podziału zadań i odpowiedzialności, a także uszczegóławianie zapisów strategii w postaci rocznych lub kilkuletnich programów wynikających z ustawy o pomocy społecznej i innych ustaw;
- ✓ przekazywanie władzom, lokalnym partnerom i instytucjom współpracującym oraz mieszkańcom informacji na temat stanu wdrożenia poszczególnych priorytetów, a także pozyskiwanie informacji zwrotnej w zakresie problemów i potrzeb;
- ✓ regularny monitoring poziomu osiągnięcia celów i rezultatów oraz zakresu zrealizowanych działań;
- ✓ przedkładanie władzom gminy oraz lokalnym partnerom stosownych wniosków oraz rekomendacji dotyczących decyzji korygujących wdrażanie Strategii oraz aktualizacji dokumentu.

Realizacja zaplanowanych w Strategii kierunków działań wymaga szerokiego zaangażowania również innych instytucji, w tym przede wszystkim jednostek organizacyjnych i pomocniczych – Urzędu Gminy Rozogi, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespołu Interdyscyplinarnego, Środowiskowego Domu Samopomocy w Orzeszkach, gminnych placówek oświatowych, instytucji kultury oraz sołectw. Istotna jest również ścisła współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, w tym z Powiatem Szczycieńskim i Województwem Warmińsko-Mazurskim, administracją rządową, służbą zdrowia, policją, strażą pożarną, podmiotami ekonomii społecznej, przedsiębiorcami oraz mieszkańcami.

Skuteczne i efektywne działanie oraz współdziałanie wyżej wymienionych podmiotów jest warunkiem niezbędnym do osiągnięcia sukcesu w realizacji celów długoterminowych Strategii. Rekomenduje się w związku z tym powołanie zespołu zadaniowego ds. wdrażania i monitoringu Strategii, który miałby charakter ciała konsultacyjnego, doradczego i inicjatywnego. Do jego zadań należałoby m.in. pozyskiwanie, analiza i wymiana informacji na temat problemów i potrzeb społecznych; udział w opracowywaniu gminnych programów pomocy społecznej; śledzenie i ocena wpływu uwarunkowań zewnętrznych, np. zmian prawa, procesów ekonomicznych czy zjawisk społeczno-kulturowych, na aktualność założeń Strategii; przygotowanie raportów monitoringowych zawierających informacje na temat stanu wdrożenia poszczególnych priorytetów, a także przedkładanie wniosków i rekomendacji adresowanych do władz gminy oraz lokalnych partnerów. W skład zespołu powinni wchodzić przedstawiciele GOPS oraz innych kluczowych instytucji działających w obszarze lokalnej polityki społecznej,

w szczególności Urzędu Gminy, placówek oświatowych i kultury, GKRPA; radni i sołtysi, a także reprezentanci sektora obywatelskiego.

## 6.2. Monitoring

Monitoring to proces gromadzenia oraz analizowania informacji ilościowych i jakościowych w celu odpowiedzi na pytania: „Co, kiedy i jak zostało zrobione?”. Skupia się na dwóch zasadniczych obszarach: rzeczowym (merytorycznym), dotyczącym postępu w realizacji zaplanowanych działań pod względem terminowości wykonania oraz osiągniętych efektów; oraz finansowym, obejmującym zarządzanie środkami przyznanymi na realizację poszczególnych działań/projektów, zwłaszcza pod kątem efektywności wydatków.

Monitoring jest podstawą dla sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji. Dane zebrane w trakcie procesu monitorowania są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań na potrzeby wewnętrzne oraz raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją (wewnętrzną, tzw. samoewaluacją, lub zewnętrzną zleconą niezależnemu podmiotowi) może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także nowelizacji (aktualizacji) przyjętych planów<sup>7</sup>.

W myśl art. 16b ustawy o pomocy społecznej, strategia rozwiązywania problemów społecznych zawiera wskaźniki realizacji działań będące przedmiotem okresowego monitoringu. Odnoszą się one do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym priorytetom i wskazane każdorazowo przy każdym z nich. Jednakże, zgodnie z przyjętą metodyką prac nad dokumentem na tym poziomie planowania, jako kluczowy określono monitoring zmiany społecznej – a zatem wskaźniki koncentrują się na wynikach, tzn. rezultatach podejmowanych działań w odniesieniu do grup docelowych.

Monitoring realizacji *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Rozogi na lata 2021-2027* będzie prowadzony raz w roku. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki<sup>8</sup> oparte na obiektywnych dowodach obrazujących stan założonych działań oraz osiągniętych rezultatów i celów. Odnoszą się one do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym priorytetom Strategii. Monitoringowi mogą podlegać również wskaźniki kontekstowe, pokazujące ogólną sytuację społeczną Gminy, mające charakter komplementarny wobec wskaźników realizacji działań. Ich analiza pozwoli spojrzeć znacznie szerzej na proces realizacji Strategii, również w odniesieniu do wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego. Katalog wskaźników ma charakter otwarty. Jeżeli w procesie monitoringu zostanie zidentyfikowana potrzeba modyfikacji jego zakresu, możliwe jest wprowadzenie zmian i uzupełnień bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile będą one służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania Strategii. Stosowną decyzję w tym zakresie podejmuje Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rozogach.

7

Więcej na ten temat można znaleźć np. w publikacji *Monitoring na potrzeby wdrażania projektu*, aut. A. Zajączkowskiej, Stowarzyszenie BORIS, Warszawa 2008.

8

Katalog wskaźników został przedstawiony w poprzednim rozdziale w ramach priorytetów realizacji Strategii.

### 6.3. Ramy finansowe strategii

Katalog działań planowanych w ramach strategii rozwiązywania problemów społecznych jest dość szeroki, w związku z czym należy w ich realizacji uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł finansowania. Zasadniczo można je podzielić na trzy grupy, tj. na środki krajowe, środki unijne oraz granty i środki prywatne.



Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu Szczywieńskiego, Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Część środków na realizację zadań w zakresie lokalnej polityki społecznej będzie ponadto pochodzić z budżetu państwa. Chodzi zarówno o transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których część trzeba będzie pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw. Należy tu jednak wskazać, że część programów zakończyła się w 2020 roku i obecnie trwają prace nad przygotowaniem założeń i warunków realizacyjnych kolejnych, które będą obowiązywać od 2021 roku. Z tego względu, w ramach finansowych Strategii można określić jedynie część programów, takich jak: Program Osłonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia społecznego, zawodowego i zdrowotnego osób niepełnosprawnych jest Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, będący państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Opieka wytchnieniowa”, „Centra opiekuńczo-mieszkalne” oraz „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególności w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne, a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak: Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO, Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych ROHiS, a także Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030. Ważne są również środki prywatne pochodzące z fundacji, zakładanych przez firmy, instytucji finansowe lub osoby prywatne; pieniądze od sponsorów, środki z 1% dla organizacji pożytku publicznego, darowizny, zbiórki publiczne i inne.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania środków unijnych na lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu Gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.